

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 50 (5207) 16 снежня 2022 г.

ISSN 0024-4686

Вершамедыі
для хлопцаў
і дзяўчат
стар. 6—7

Спалучэнне
адметнага
з непаўторным
стар. 12

Блуканні
па закутках
памяці
стар. 14

Знічкі, якія не згасаюць

Фота Кастуся Дробіва.

Дзержаўны музей гісторыі беларускай літаратуры. Фрагмент экспазіцыі.

Найстарэйшы айчыны літаратурны часопіс «Полымя» святкуе стагоддзе. Агеньчык запалілі ў буропенны час лёсавызначальных для краіны падзей пачатку 1920-х гадоў, а завіхаліся вакол таго знічка, кідаючы на алтар служэння слову свой талент, любоў, сілы, а нярэдка і жыцці, найлепшыя сыны і дачкі Беларусі. Вогнішча разгаралася, узгадаванае служэннем маладых атлантаў-пасіянарыяў, умацоўвалася, яднала вакол сябе тых, хто аддаваўся яму напоўніцу, і вабіла, прыцягвала новыя і новыя пакаленні пакліканых...

Ажывіць час стагадовай даўніны, рэканструяваць атмасферу, грамадска-палітычныя падзеі і абставіны, у якіх узнік і развіваўся часопіс «Полымя», паказаць жыццёвы і творчы шлях нашых славетых папярэднікаў-юбіляраў, якія спрычыніліся да стварэння выдання, — да такіх мэт ішлі супрацоўнікі Дзержаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры пры нападзенні часовай літаратурна-дакументальнай экспазіцыі «...І зноў на хвалі часу. Нязгасныя знічкі «Полымя»».

Працяг на стар. 4 ►

«ЛіМ»-акцэнт

Афіцыйна. Справаздачна-перавыбарны сход Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў адбыўся 14 снежня ў Нацыянальным мастацкім музеі. Старшыня аб'яднання Уладзімір Пракапоў пазнаёміў прысутных з дасягненнямі канфедэрацыі за апошні пяць гадоў, расказаў пра здзяйсненні сумесных праекты, атрыманы творцамі ўзнагароды. Аб падтрымцы творчых арганізацый дзяржавы, ініцыятывах па папулярызацыі розных відаў мастацтва распавяла начальнік галоўнага ўпраўлення дзяржаўных спецыяльных культурных мерапрыемстваў і прафесійнага мастацтва Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь Ірына Дрыга. Падчас пасяджэння былі таксама абмеркаваны надзённыя праблемы, што сёння хваляюць творчую супольнасць нашай краіны. Старшынёй Беларускай канфедэрацыі творчых саюзаў аднаголася перавыбары Уладзіміра Пракапова.

Праект. Завершана праца над сумесным праектам Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры і Нацыянальнага кадастравага агенцтва. Удзельнікі стварылі новыя пласты на публічнай кадастравай карце пад адзінай назвай «Беларусь літаратурная». Пласт «Літаратурныя музеі» змяшчае звесткі пра месцазнаходжанне 32 музеяў беларускіх літаратараў з указаннем адрасоў, назваў устаноў на беларускай і рускай мовах, фотаздымкаў і спасылка на сайт. Пласт «Вуліцы, названыя ў гонар літаратараў» уключае 994 элементы па ўсёй Беларусі. Яго стала магчымым стварыць дзякуючы супаўдзеленню геаданых з рэстра вуліц і дарог і спісаў беларускіх літаратараў у гістарычнай рэтраспектыве. Дарэчы, арганізатары павадамяляюць, што сярод вуліц, якія мясцовыя ўлады называюць у гонар пісьменнікаў, колькасца пераважаюць вуліцы Якуба Коласа (257), Янкі Купалы (246), Максіма Багдановіча (84).

Фестываль. У Магілёве праходзіць фестываль творчасці людзей з інваліднасцю «Разам мы зможам больш». Мерапрыемства Саюзнай дзяржавы сабрала творчыя дэлегацыі, у складзе якіх людзі з інваліднасцю, старэйшыя за 18 гадоў, з розных куткоў Беларусі і Расіі. У праграме форуму — конкурс мастацкай творчасці «Феерыя талентаў», выстаўка выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва «Фарба жыцця праз творчасць», канцэрты, вечары адпачынку, выязнныя выступленні ў дамах-інтэрнатах Магілёўшчыны і экскурсіі па музеях абласнога цэнтра.

• Другі раз у палацы Радзівілаў адбудзецца фестываль «Каляды ў Нясвіжы», перадае агенцтва «Мінск-Навіны». 24 снежня ў тэатральнай зале замка фэст адкрые праграма *Veroco and Jazz*. Выступіць «Класік-джаз трыа» (Таццяна Старчанка — раяль, Міхаіл Канстанцінаў — ударныя, Андрэй Баранаў — кантрабас), флейтыст Яўген Віданаў і салістка опернай трупы Вялікага тэатра Беларусі Таццяна Гаўрылава. Цэнтральнай падзеяй фестывалю стане «Калядная ноч у замку». Таксама выступіць ансамбль салістаў пад кіраўніцтвам Таццяны Старчанкі (фартэпіяна): Таццяна Гаўрылава (сапра), Юрый Гарадзецкі (тэнор), Павел Кухта (гітара) і іншыя. 25 снежня ў тэатральнай зале гасцей чакае «Вялікі калядны канцэрт». Творы класікаў выканаюць Таццяна Старчанка (фартэпіяна), Павел Кухта (гітара), Міхаіл Канстанцінаў (вібрафон), Марына Новік (скрыпка) і іншыя.

Юбілей. Асабістыя рэчы, рэдкія выданні, фатаграфіі Алены Васілевіч прадэманстравалі на выстаўцы «Насустрач жыццю, насустрач будучыні», прысвечанай 100-годдзю з дня нараджэння пісьменніцы, у Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. У экспазіцыі прадставілі матэрыялы з фондаў музея, а таксама рэчы, выданні, фатаграфіі, мастацкія работы з сямейнага архіва, перададзеныя сынам Алены Васілевіч, аўтарам фундаментальных даследаванняў па фальклоры і этнаграфіі, Уладзімірам Васілевічам. Экспазіцыю ўпрыгожваюць ілюстрацыі з выданняў тэатралогі «Пачакай, затрымайся...». Выстаўка будзе працаваць да 30 сакавіка 2023 года.

Вернісаж. Выстаўка «Анатоль Каплан: самародак з Рагачова» адкрылася ў Гомелі ў паўднёвай галерэі палаца Румянцавых і Паскевічаў, павадамяляецца на сайце Гомельскага палацава-паркавага ансамбля. Падзея прымеркавана да 120-годдзя з дня нараджэння мастака. Наведвальнікі палаца могуць убачыць больш за 40 твораў ураджэнца Рагачова Анатоля Каплана, які здабыў сабе імя аднаго з найлепшых графікаў XX стагоддзя. Сярод работ мастака, якія экспануюцца, — выявы Рагачова, літаграфіі па літаратурных матывах Шалам-Алейхема, алоўкавыя замалёўкі, жывапісныя карціны. Усе творы са зборай Рагачоўскага музея Народнай славы і музея Гомельскага палацава-паркавага ансамбля. Выстаўка «Анатоль Каплан: самародак з Рагачова» працягнецца да канца лютага.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Сябры і памочнікі творцы

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі напярэдадні Пленума па сучаснай дзіцячай літаратуры і ў межах рэспубліканскай акцыі «Разам з кнігай мы расцём» арганізавала круглы стол, удзельнікамі якога сталі бібліятэкары, супрацоўнікі кніжных крам і пісьменнікі.

Падчас сустрэчы пісьменнікі Анатоль Бензярук, Анатоль Брытун, Аляксандр Валковіч, Зінаіда Дудзюк, Любоў Красеўская, Ірына Морых выказалі свае меркаванні і прапановы наконт папулярызацыі дзіцячых і юнацкіх кніг. Кожны з іх шчыра прызнаваўся, што і бібліятэкары, і супрацоўнікі гандлёвых пунктаў для аўтараў з'яўляюцца не проста пасрэднікамі паміж іх творчасцю і чытачамі, але і добрымі сябрамі, дарадцамі, памочнікамі.

Напрыклад, з «Брэсткнігай» Брэсцкае абласное аддзяленне сябруе даўно. У кніжных крамах абласнога цэнтра праходзілі шматлікія літаратурна-тэматычныя акцыі. А ў «Скры» і «Дружба» на самым бачным месцы знаходзіцца палічка з выданнямі брэсцкіх аўтараў. Дырэктар рэгіянальнага філіяла ААТ «Белкніга» Святлана Худзіцкая адзначыла, што за апошні час продаж дзіцячай літаратуры займае 12 працэнтаў ад агульнага кніжнага гандлю, а за дзесяць месяцаў бягучага года ён павялічыўся

да 13 працэнтаў. Прыемна, што ў апошні час бацькі цікавяцца дзіцячымі творами на беларускай мове.

Дырэктар Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Святлана Гарадзецкая распавяла пра творчыя акцыі, праекты, сустрэчы, накіраваныя на папулярызацыю кніг сучасных дзіцячых аўтараў. Напрыклад, у рамках штогадовага свята «Бульвар, які чытае» ў наступным годзе плануецца правесці рэспубліканскі фестываль дзіцячай кнігі.

Намеснік дырэктара па асноўнай дзейнасці абласной бібліятэкі імя М. Горкага Ларыса Верамчук падкрэсліла, што будзе актывізавана работа з моладдзю ў сацыякультурным кірунку, у тым ліку па духоўна-патрыятычным. Яна ўзняла праблему малатыражнасці кніг дзіцячых брэсцкіх аўтараў, з-за чаго многія выданні не трапляюць у бібліятэку, а значыць, узнікаю складанасці ў правядзенні творчых сустрэч, і заклікала пісьменнікаў дарыць свае кнігі бібліятэцы, самім выходзіць на кантакт. І сапраўды, статыстыка паказвае, што тыражнасць кніг за пяць гадоў значна знізілася.

Пісьменнікі завастрылі ўвагу на неабходнасці рэкламавання кніг брэсцкіх аўтараў і пісьменніцкай дзейнасці на старонках сайтаў бібліятэк, стварэнні пастаянных выставак пісьменнікаў-землякоў. Галоўным вынікам круглага стала стала складанне агульных планаў супрацоўніцтва з «Брэсткнігай», бібліятэкамі вобласці.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Журы ацаніла...

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі правяло ў Доме літаратара другі тур конкурсу чытальніцкай айчынай паэзіі. У ім прынялі ўдзел пераможцы першага тура, які адбыўся ў навучальных установах сталіцы.

Журы конкурсу пад кіраўніцтвам старшынні Мінскага гарадскога аддзялення СПБ Міхаса Пазнякова адзначыла высокае майстэрства і адметны выбар твораў для чытання вучняў гімназіі № 23, СШ № 101 і № 218. У іх выкананні прагучалі вершы Якуба Коласа, Янкі Купалы, Максіма Танка, Сяргея Грахоўскага, Генадзі Бураўкіна, Ніла Гілевіча, Эды Агняцвет, Казіміра Камейшы, Віктара Шніпа і іншых паэтаў.

Юным артыстам, а гэта вучы 3—11 класаў, было надзвычай цікава наведаць Дом літаратара, бліжэй пазнаёміцца з творчым жыццём Саюза пісьменнікаў Беларусі і яго сталічнага аддзялення. Усе ўдзельнікі конкурсу атрымалі з рук пісьменнікаў памятныя сувеніры і кнігі.

Павел КУЗЬМІЧ

акцыі

Патрыятызм і мужнасць

У Год гістарычнай памяці Гомельскае абласное аддзяленне СПБ стварыла пазакласную выхаваўчую ўстанову — Школу мужнасці і патрыятызму. Яна працуе на добрачынных пачатках, а ў ролі настаўнікаў выступаюць пісьменнікі, якія маюць педагогічную альбо журналісцкую вышэйшую адукацыю.

— У першай чвэрці 2022/2023 навучальнага года ў адпаведнасці з узгоджанай з абласным упраўленнем адукацыі праграмай пазакласных заняткаў патрыятычныя ўрокі літаратуры праводзіліся два-тры разы на месяц як у офісе абласнога аддзялення СПБ, так і ў навучальных установах, — распавядае дырэктар школы, старшыня Гомельскага аддзялення пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Гаўрыловіч. — З другой навучальнай чвэрці фармат урокаў крыху змяніўся. Так, лістападаўскія заняткі, прысвечаныя гадавіне вызвалення Гомеля ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адбыліся на базе абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна.

У галоўнай бібліятэцы вобласці старшакласнікаў прывітаў Уладзімір Гаўрыловіч і запрасіў наведаць

связі

Мемарандум дружбы падпісалі ва Узбекістане

У Саюзе пісьменнікаў Узбекістана падпісаны Мемарандум аб супрацоўніцтве паміж пісьменніцкімі арганізацыямі Беларусі і Узбекістана.

У дакуменце адлюстраваны памкненні творчых арганізацый, літаратараў абедзвюх краін да цеснага супрацоўніцтва. Каментуючы падзею, старшыня Саюза пісьменнікаў Узбекістана пэтр Сіражыдзін Сайід адзначыў, што ў развіцця беларуска-узбекіскай літаратурнай сувязей ёсць моцны грунт. З Ташкентам, Узбекістанам звязаны імёны многіх беларускіх творцаў: народнага паэта Беларусі Якуба Коласа, Сцяпана Ліхадзіўскага, Аркадзя Мардвілікі, Эды Агняцвет і іншых. Гэта помняць, пра гэта ведаюць ва Узбекістане. У Беларусі неаднойчы бавывалі Зульфія, Сіражыдзін Сайід, Мінхажыдзін Мірзо, Рысалат Хайдарова, Кучкор Наркабіл і іншыя вядомыя мастакі слова.

У час дыялогу ў ташкенцкай штаб-кватэры пісьменнікаў старшыня СП Беларусі Алесь Карлюкевіч зазначыў як стратэгічную мэту — правядзенне Тыдня альбо Дзен узбекскай літаратуры ў Беларусі. Дарэчы, на XXX Мінскую міжнародную выстаўку-кірмас Узбекістан запрошаны як краіна — цэнтральны экспанент выстаўкі. Значыць, ужо зараз трэба думаць пра новыя творчыя праекты, пра тое, што заўтра пайднае нашых перакладчыкаў, публіцыстаў, нашых паэтаў і празаікаў. Удзел у размове ў СП Узбекістана ўзяў і дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі доктар філалагічных навук Іван Саверчанка.

Мікала БЕРЛЕЖ

Анатоль Экаў, Уладзімір Гаўрыловіч і Міхась Болсун са школьнікамі.

Музей літаратуры Гомельшчыны і крэйзнаўчы аддзел бібліятэкі. Менавіта ў Музеі літаратуры галоўны бібліятэкар аддзела крэйзнаўства Ніна Серыкава расказала пра франтавы перыяд у жыцці народных пісьменнікаў Беларусі — ураджэнцаў Гомельшчыны.

Літаратурны ўрок прадоўжыўся ў актавай зале бібліятэкі. Напачатку слова трымаў пэтр Анатоль Экаў: унук ветэрана Вялікай Айчынай вайны прысвяціў сваё выступленне Радзіме, падзвігу старэйшага пакалення ў гады вайны. Цікавымі фактамі аб вызваленні горада над Сожам ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў падзяліўся ганаровы член СПБ пэтр Міхась Болсун. Сын франтавіка чытаў кранальныя вершы пра падзеі, якія недапушчальна забываць.

Урокі патрыятызму ў гэтым навучальным годзе правядуць 16 пісьменнікаў Гомельшчыны. Па-ранейшаму будучы практыкавацца і творчыя сустрэчы літаратараў ва ўстановах адукацыі.

Мікалай ПНАТОВІЧ
Фота даслана аўтарам

юбілеі

Яшчэ адзін рубеж

Творчасць вярта ўзнагарод. 29 грамад Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці, 9 падзяк Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і 3 граматы СПБ, ганаровыя граматы Беларускага саюза музычных дзеячаў і Беларускага фонду міру. Столькі ўзнагарод атрымалі ўдзельнікі Мінскага абласнога народнага клуба «Жывіца» на чале з нязменным кіраўніком Грынай Карнаухавай. 11 снежня ў Доме літаратара адбыліся цырымонія ўзнагароджання і святочны канцэрт, прысвечаныя 20-годдзю «Жывіцы».

Удзельнікі «Жывіцы».

куточкаў Мінскай вобласці — Барысава, Салігорска, Жодзіна, Маладзечна, Берасіно, Вілейкі і Стаўбцоў...

У складзе «Жывіцы» працуюць і натхняюцца нават цэлыя калектывы. Напрыклад, на выніковым канцэрце майстар-клас паказалі народны вакальны ансамбль «Менестрэлі» Палаца культуры г. Маладзечна (кіраўнік — Аляксандр Важнік), народны калектыв аўтарскай песні «Элегія» Вілейскага цэнтра эстэтычнага выхавання (кіраўнік — Таццяна Захарыч), народны вакальны ансамбль «Берагіня» Стаўбцоўскай

школы мастацтваў (кіраўнік — Тамара Барэхава), ансамбль народнай песні «Мілавіца» аг. Дубраўка Пухавіцкага раёна (кіраўнік — Васіль Мукавозчык), народная студыя аўтарскай эстраднай песні «Імпэт» аг. Ілья Вілейскага раёна (кіраўнік — Галіна Кутас), вакальна-інструментальны ансамбль «Грай, музыкі» аг. Пятрышкі Міскага раёна (кіраўнік — Раман Атрашкевіч).

А яшчэ ў клуба ёсць шмат сяброў, якія з задавальненнем адгукваюцца на запрашэнні выступіць на канцэртах. Гэтым разам вершы жывічан чыталі таксама вучні 5 класа мінскай гімназіі №12, танцавалі ўдзельнікі ўзornaга ансамбля танца «Сюрпрыз» Мачуліншчанскай школы мастацтваў і навучэнцы харэаграфічнага аддзялення Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў.

Гады станаўлення аб'яднання — гэта і перыяд творчага ўзлёту шматлікіх аўтараў Міншчыны, якія сталі членамі прафесійных аб'яднанняў. За гэты час склад Саюза пісьменнікаў Беларусі папоўнілі 28 паэтаў-жывічан, 13 кампазітараў-аматараў былі прыняты ў Беларускае саюз музычных дзеячаў. А кіраўнік клуба Ірына Карнаухава не раз была адзначана пачэснымі ўзнагародамі.

Алена БРЫЦКАЯ
Фота Таццяны ЦВІРКІ

імпрэзы

«Бязрозка»: сустрэчы анлайн

Часопіс для падлеткаў «Бязрозка» мае вельмі багатую гісторыю са снежня 1924 года. Наперадзе, усяго толькі праз год, у выдання стогодовы юбілей.

Пачынаючы з сёлета снежня, «бязрозкаўцы» наладзілі анлайн дыялог рэдакцыі, аўтараў ці проста вядомых журналістаў, публіцыстаў, якія мелі павязь з выданнем у розныя дзесяцігоддзі. Першая сустрэча ў такім фармаце прайшла з дзевяцікласнікамі СШ № 11 горада Маладзечна. Суразмоўцам чытачоў і, магчыма, будучых аўтараў «Бязрозкі» выступіў дырэктар — галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда», старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Карлюкевіч. Размова ішла пра «Бязрозку» 1970—1980-х гадоў, пра тое, што цікавіла пачынаючых карэспандэнтаў. А. Карлюкевіч даў персанальныя парады: з чаго пачынаць супрацоўніцтва з дзіцячым, падлетковым часопісам, якія тэмы вярта пашукаць у роднай школе, у родным горадзе.

Дыялог пісьменніка і журналіста з вучнямі дапамагла ладзіць Паліна Каралева, якая зараз выконвае абавязкі галоўнага рэдактара часопіса «Бязрозка». «Такія анлайн-сустрэчы на пляцоўцы прэс-цэнтра Дома прэсы абавязкова стануць традыцыйнымі, — паабяцала Паліна Каралева. — А яе ўдзельніцаў мы спадзяёмся ўбачыць сярод аўтараў часопіса».

Сяргей ШЫЧКО

супрацоўніцтва

Культурны і адукацыйны дыялог

У Выдавецкім цэнтры БДУ выйшаў зборнік матэрыялаў міжнароднага навуковага круглага стала, прысвечанага 100-годдзю Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, 20-годдзю выкладання кітайскай мовы на філалагічным факультэце, 10-годдзю кафедры кітайскай філалогіі. Яго назва — «Беларуска-кітайскі культурны і адукацыйны дыялог: гісторыя і сучасны стан».

Разам сабраны даклады, выступленні В. Жукавец, М. Хмяльніцкага «Кафедра кітайскай філалогіі БДУ: чора, сёння, заўтра», Г. Харланавай «Кітайска-беларускі слоўнік. Беларускі-кітайскі слоўнік: Дасягненні і перспектывы», В. Хадоркі «Сучасны стан беларуска-кітайскага

адукацыйнага дыялогу», Чжаа Цзэнфана «Гульня як найважнейшы кампанент кітайскай дзіцячай субкультуры», Ян Кэ «Асноўныя шляхі кітайска-беларускага культурнага дыялогу», А. Васілевіч «Асаблівасці выкладання кітайскай мовы ў эканамічнай ВНУ» і іншыя актуальныя працы.

Усяго ў круглым сталым прынялі ўдзел каля 50 даследчыкаў. Вынікі разгляду імі тых ці іншых тэм выкладзены на беларускай, рускай і кітайскай мовах.

Зборнік, як і круглы стол, — сведчанне таго, што кафедра кітайскай філалогіі БДУ сёння з'яўляецца сур'ёзнай пляцоўкай для збірання, гуртавання даследчыцкіх сіл у галіне беларускай кітаістыкі па розных напрамках.

Раман СЭРВАЧ

прэзентацыі

У доме з белай цэглай

У зале навуковых і адукацыйных камунікацый юрыдычнага факультэта БДУ з поспехам прайшла прэзентацыя новага паэтычнага зборніка «Дом из белого кирпича» паэтэсы Таццяны Купрыянец.

Акрамя студэнтаў БДУ і супрацоўнікаў Фундаментальнай бібліятэкі, якія і выступілі арганізатарамі мерапрыемства, удзел у вечарыне ўзялі старшыня Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Пазнякоў, ён жа галоўны рэдактар кніжнай серыі «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення СПБ», і рэдактар зборніка, старшыня гісторыка-патрыятычнага аб'яднання «Будзем помніць» Марыя Лапуцкая і яе намеснік — Аляксей Карабушчанка.

Падчас прэзентацыі Таццяна Купрыянец дзялілася сваімі вершамі, адказвала на пытанні слухачоў.

Аматары паэтычнай творчасці аўтаркі выказвалі захапленне ўнікальнасцю яе вершаў, спалучэннем у адной асобе лірыка і фізіка (Таццяна па адукацыі фізік, выпускніца БДУ). Найбольш зацікавіў слухачоў верш «Дом из белого кирпича», які даў назву паэтычнаму зборніку. Амаль кожны з выступоўцаў звяртаў увагу на гэты лірычны верш, а супрацоўніца бібліятэкі Марына Панарад, дачка якой аформіла вокладку зборніка, падарыла гераіні вечара памятны насценны гадзіннік з выяваю дома з белай цэглай. Аўтарка адзначыла, што «ў гэтым вершы дом з белай цэглай з'яўляецца правабразам яе Радзімы — Беларусі».

Ірына ШКІРОНАК

«ЛіМ»-люстэрка

Работы беларускіх аўтараў прадстаўлены на XIX Міжнародным Азіяцкім арт-біенале ў Бангладэш, што працуе ў сталіцы краіны Дака, паведамляе БелТА. Нашу краіну прадстаўляе творчая дынастыя: Людміла Пятруль, аўтар твораў арт-такстылю, габелена, і яе сын скульптар Максім Пятруль, вядомы шырокаму колу сваімі творамі гарадской скульптуры ў Мінску і Мінскім метрапалітэне. Экспазіцыю склалі творы аўтараў са 114 краін свету. Усяго ўдзельнічаюць 493 мастакі, якія прывезлі 712 сваіх работ, адабраных з ліку заявак міжнародным журы гэтага конкурсу. У рамках біенале праходзіць таксама міжнародная навуковая канферэнцыя і форум па пытаннях развіцця мастацтва. Выстаўка праходзіць у Нацыянальнай мастацкай галерэі краіны і прадоўжыцца да 7 студзеня 2023 года. Азіяцкае арт-біенале — адзін з самых маштабных мастацкіх праектаў. Першая такая экспазіцыя адбылася ў 1981 годзе.

У рамках Года гістарычнай памяці і з нагоды Міжнароднага дня памяці ахвяр злачынства генацыду Пасольствам Беларусі ў Балгарыі сумесна з прадстаўніцтвам Рассупрацоўніцтва ў Сафіі быў арганізаваны вечар дакументальнага кіно, прысвечаны тэме генацыду ў гады Вялікай Айчыннай вайны, паведамляе «СБ. Беларусь сёння». Удзельнікам сустрэчы прадставілі ў тым ліку спецыяльны праект Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі аб генацыдзе беларускага народа «#ЗАЖИВО». У бібліятэку Рускага дома ў Сафіі была перададзена кніга «Генацыд беларускага народа», у якой сабраны даведчана-аналітычныя і дакументальныя звесткі з крымінальнай справы аб генацыдзе, якая раследуецца Генеральнай пракуратурай Беларусі.

Культурная спадчына Узбекістана прадстаўлена на выстаўцы ў Прэзідэнцкай бібліятэцы Беларусі, піша БелТА. У экспазіцыі прадстаўлены ілюстраваныя выданні праекта «Культурная спадчына Узбекістана ў зборах свету» — кнігі-альбомы, узоры дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ўзбекскага народа, копіі мініяцюр з рэдкіх рукапісных твораў сярэднявечных вучоных і мысляроў Цэнтральнай Азіі. Выстаўка арганізавана сумесна з Пасольствам Узбекістана ў Беларусі. У Год народнай творчасці і культурнай спадчыны ў Садружнасці Незалежных Дзяржаў Выканаўчаму камітэту СНД перададзены ў дар ад Узбекістана 35 тамтоў серыі выданняў праекта «Культурная спадчына Узбекістана ў зборах свету», які рэалізоўваецца па ініцыятыве і пры актыўнай падтрымцы прэзідэнта Узбекістана Шаўката Мірзіёева. У аснове праекта — ідэя каталагізацыі і асэнсавання шэдэўраў культурнай спадчыны Узбекістана, створаных на гэтай старажытнай зямлі, але з-за шэрагу абставін змешчаных цяпер за мяжой у прыватных калекцыях і музеях розных краін.

Вялікі тэатр Беларусі ўжо 12-ы раз праводзіць Мінскі міжнародны Калядны оперны форум. Да 18 снежня беларуская публіка і госці Мінска могуць атрымаць асалоду ад пастаноўкаў я нашых Вялікага, так і замежных тэатраў. «Праграма XII опернага форуму абсалютна невыпадковая, — адзначыла генеральны дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Кацярына Дулава. — Гэта вынік працы ў тым ліку кіраўніцтва тэатра. Па-першае, вядома, плён нашай міжнароднай дзейнасці і творчых зносін. Перамовы і ў «Телікон-опера», праведзеныя з кіраўніцтвам гэтага тэатра, і ў «Астана Опера», прысвечаныя магчымым гастролям, увянчаліся ў выніку тым, што гэтак жа, як дванаццаць гадоў таму, два тэатры паўстаюць на сцэне беларускай оперы». Кацярына Дулава таксама падкрэсліла, што гэтым разам удзельнічаюць калектывы з 7 краін. Прадстаўлены абсалютна розныя нацыянальныя школы і культуры.

Прэм'ера спектакля «Махляры» па п'есе Мікалая Гоголя «Гульчы» ад дырэктара і мастацкага кіраўніка Пермскага тэатра «Каля Моста», рэжысёра Сяргея Фядотава адбудзецца на сцэне Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі. Такая інфармацыя — на сайце РТБД. Спектакль можна ўбачыць 17 і 18 снежня, а таксама 6, 13 і 29 студзеня. «Рэжысёр Сяргей Фядотаў у сваіх пастаноўках выдатна спалучае рэальнае і тагасветнае, бытавое і містычнае, свядомае і несвядомае, — паведамляюць арганізатары. — У Фядотава містыка — гэта не проста тэма ці кірунак, а асаблівы светапогляд. Яго спектаклі могуць быць і камічнымі, і трагічнымі, але элемент таямнічасці, магіі прысутнічае абавязкова».

Цікавінкі ад Лютені ШЫЦЬКІ

Нагодай для адкрыцця часовай экспазіцыі ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры стаў сёлетні юбілей «Полымя»: першы нумар часопіса пабачыў свет у снежні 1922 года. Экзэмпляр той захаваўся ў музейных фондах. Як часопіс эвалюцыянаваў? Усё паказана ў экспазіцыі: як штогод мяняліся ілюстрацыі і візуальны складнікі, кантэнт і вонкавыя формы.

Выстаўка насычана, акрамя таго, і культурнымі падзеямі мінулага, звязанымі з літаратурай: найперш гэта кінематограф — нараджэнне новага віду мастацтва, якое прыйшло ў Беларусь зусім маладым, адкрыццё першага кінаатэатра.

Так, на пачатку выставачнай залы — стылізаваны кінаатэатр. Ты прыходзіш у музей, і... Шырокі экран, крэслы, падобныя на антыкварную мэблю, выявы старога Мінска на чорна-белых і каларовых гравіюрах мастака Анатоля Тычыны, гучыць факстрот як атрыбут багемнага салонаў мінулага... Твае штодзённыя справы застаюцца звонку, а ты ўглядаешся ў адухоўленыя маладыя твары, спрабуючы ўявіць побач тых герояў, і здаецца, што адлегласць у цолае стагоддзе паміж імі і табой танчэе, растае, як лядзяш у адлігу, а 120-, 115-гадовыя юбіляры, большасць з якіх назаўжды застаюцца ў гісторыі айчынскай літаратуры вечно юнымі,

палітыку. Нагодай для стварэння стылізаванага кутка стаў 115-гадовы юбілей Наталлі Вішнеўскай. А побач з ёй прадстаўлены найвыбітнейшыя паэтэсы таго часу: Зінаіда Бандарына, Яўгенія Пфляўмбаўм і Ядвіга Бяганская. Экспазіцыя аздоблена жаночымі строямі і фотаздымкамі. Углядаючыся скрозь прызму часу ў іх лёс, не смяляешся здзіўляцца: як шмат нягод могуць вынесці крохкія жаночыя плечы, які цяжар хавалі ўражлівыя пісьменніцы ў сваіх душах! Тонкі інтэлігентны твар Ядвігі Бяганскай... Яна зазнала пераслед за неданясенне, доўгі час жыла ў высылцы, а яе муж і бацька былі расстраляны. Асоба выбітнай пісьменніцы багата прадстаўлена матэрыяламі з музейных фондаў і БДАМЛМ.

У высылку за рэпрэсаваным Максімам Лужаніным паехала жонка Яўгенія Пфляўмбаўм. Хаця яны і не жылі разам, Яўгенія паслалася непадалёк, і суджэнцы ўвесь час іставаліся... Пасля Яўгенія распавядала пра тых часы ў інтэрв'ю. Максім Лужанін марыў выдаць яе паэтычны зборнік.

Адметным для 1920-х гадоў стаў выхад з асяроддзя маладнякоўцаў літаб'яднання «Узвышшыя», якое пачало выдаваць свой часопіс з аднайменнай назвай. Але жанчын яны не друкавалі. А маладнякоўцы, стварыўшы ў 1927 годзе пры часопісе «Полымя» сваё літаб'яднанне

Знічкі, якія не згасаюць

быццам ажываюць — са сваімі чалавечымі звычкамі, захапленнямі, памкненнямі, жарсцямі, прыхільнасцямі і любоўю да слова...

Экскурсію пачынае чатыроххвілінны, зманціраваны з каштоўнай хронікі, прадстаўленай Беларускай дзяржаўнай архівам кінафотафонадакументаў, і з фрагментаў кінакарціны «У агні народжаная», ролік пад адмысловай назвай «Фільма» (менавіта так, падказвае куратар выстаўкі Ірына Князева, называлі тады стужкі). І гэта адразу ж адсылае да Анатоля Вольнага, аднаго з герояў экспазіцыі, з дня нараджэння якога святкуецца 120-годдзе. Анатоль Вольны лічыцца патрыярхам беларускай кінадраматургіі, бо ён першы сярод айчынных літаратараў рызыкнуў пісаць сцэнарыі: кінадраматургія была абсалютна новым жанрам у айчынным пісьменстве. Фільм «У агні народжаная», якому пашчасціла захавацца, быў створаны па арыгінальным сцэнарыі А. Вольнага.

Фотаздымкі пісьменнікаў адмыслова прадстаўлены самымі раннімі, дзе яны выглядаюць зусім маладымі. Толькі Міхась Дуброўскі сталы. Яго архіў згарэў...

Перыяд 1920-х гадоў у культурным жыцці краіны калісьці называлі бурапенным — пасля Першай сусветнай і Грамадзянскай войнаў краіна, зруйнаваная фізічна і духоўна, аднаўлялася, з асяроддзя сялян і рабочых у літаратуру прыйшло шмат таленавітых і нават геніяльных твораў. Выдавалася шмат часопісаў, праводзіліся лекцыі, ствараліся эпахальныя дакументы (так, захаваўся архіў «Маладняка»). Гэтыя акаліччасці не маглі не ўплываць на грамадскае жыццё. Адметнасць таго часу яшчэ і ў тым, што літаратура была моцна інтэграваная ў грамадска-палітычнае жыццё краіны. Новую дзяржаву будавалі літаратары, настаўнікі. Першым кіраўніком ураду Беларусі быў пісьменнік Цішка Гартны (Зміцер Жылуновіч).

Цішка Гартны распачынае галерэю юбіляраў. Ён напісаў першы маніфест стварэння Беларускай ССР, быў заснавальнікам архіўнай справы на Беларусі. Ствараў вобраз літаратара кранальныя арэфакты — аўтэнтычнае вопратка пісьменніка, прадстаўленая пад сямейнымі фотаздымкамі: кашуля, камізэлька, два гальштукі (па ўспамінах, ён вельмі любіў элігантна апрацаваць), прадметы побыту і рукапісы, а таксама ноты санат для фартэпіяна, якія клапатлівы бацька калісьці падараваў сваёй дачцэ; верхні-прывясчэнні Янку Купалу і Якубу Коласу, а таксама старыя выданні — кнігі з Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і музейных фондаў.

Цішка Гартны лічыцца заснавальнікам часопіса. Ён кіраваў выдавецтвам «Адраджэнне», што потым было скасавана і перайменавана ў «Савецкую Беларусь», якое і выпусціла першы нумар «Полымя». Мастак Міхась Філіповіч аздобіў вокладку.

Асаблівацю часопіса было і тое, што пасады галоўнага рэдактара не існавала: усё вырашала рэдкалегія. Прадстаўлена ў экспазіцыі і прэзентацыя першага нумара: можна пагартыць старонкі і азнаёміцца з публікацыямі, паглядзець здымкі, звязаныя з паўсядзённай працай у выданні: прадстаўнікі рэдкалегіі, візіты пісьменнікаў.

Адзін з найцікавейшых 125-гадовых юбіляраў, прадстаўленых у экспазіцыі — Васіль Шашалевіч, брат Андрэя Мрыя, выбітны тэатральны дзеяч. Музейныя рэчы сведчаць пра яго дзейнасць: разам з сям'ёй ён стварыў тэатр у Краснаполлі, які нядаўна адзначыў 102 гады — цяпер ён народны. Пёса В. Шашалевіча «Апраметная» ставілася і ў Маскве. Адно са сведчанняў мінулага — замалюванае імя перакладчыка Васіля Шашалевіча пад вокладкай выдання Чэхава па-беларуску. Перакладчык быў рэпрэсаваны...

Адной з лакацый, што неадольна прыцягвае ўвагу, з'яўляецца так званы жаночы куток. Жанчыны ў той час пачалі актыўна адыгрываць важныя ролі ў грамадскім жыцці, поплеч з мужчынамі ішлі ў літаратуру,

з назвай часопіса, актыўна публікавалі ў «Полымі» жанчын. Наталія Вішнеўская, Зінаіда Бандарына, Яўгенія Пфляўмбаўм, былі частымі госцямі на старонках выдання.

У экспазіцыі музея прадстаўлены верш галоўнага рэдактара сучаснага «Полымя» Віктара Шніпа, напісаны

адмыслова да юбілею часопіса. Куратар выстаўкі Ірына Князева вынайшла спосаб зацікавіць юных наведвальнікаў гісторыяй выдання: на аснове схавааных у паэтычных радках назваў літаратурных твораў, якія калісьці пабачылі свет пад вокладкай часопіса, распрацавала інтэрактыўную гульню. Яна праходзіць як конкурс: кожны імкнецца расшыфраваць як мага больш назваў.

Цяпер культура чытання змяняецца, нашым далёкім папярэднікам і не снілася, што калісьці можа ўзнікнуць пытанне аб тым, што кніга страчвае сваю актуальнасць, маўляў, чытаць можна і ў электронным фармаце. Тым часам літаратары імкнуцца вярнуць моладзь да чытання на папяровых носьбітах: таямніца кнігі ў тым, што чытач пакідае між старонак сваю энергетыку. І сам, у сваю чаргу, убірае ў сябе энергетыку папярэднікаў, адчувае атмасферу мінулага.

— Кнігі прыжытыя духам часу. Рэдагаванне старонкі захоўваюцца праз эпоху, і ў гэтым іх каштоўнасць, — дзялілася развагамі Ірына Князева падчас экскурсіі.

Адчуць атмасферу іншай эпохі, акунуцца ў яе, паразмаўляць у думках з тымі, хто стварыў для нас тое, што падаецца неад'емнай часткай сучаснасці, — усё гэта магчыма для тых, хто завітае на гадзінку ў Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры азнаёміцца з мінулым найстарэйшага айчыннага часопіса.

Выстаўка стваралася ў межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця», прымержаванага да 100-годдзя літаратурнага аб'яднання «Маладняк», якое будзе святкавацца ў наступным годзе. У стварэнні часовай экспазіцыі бралі ўдзел таксама Нацыянальная бібліятэка Беларусі, Беларускае дзяржаўнае архіў-музей літаратуры і мастацтва, РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», выдавецтва «Мастацкая літаратура», Беларускае дзяржаўнае архіў кінафотафонадакументаў, Нацыянальны гістарычны музей Беларусі, Музей гісторыі беларускага кіно, Нацыянальная студыя «Беларусь-Фільм». Выстаўка чакае наведвальнікаў да 25 лютага.

Матэрыял падрыхтавала **Марыя ЯРАШЭВІЧ**
Фота Кастуся ДРОБАВА

Жаночы куток. Фрагмент часовай экспазіцыі.

Васіль Шашалевіч. Фрагмент часовай экспазіцыі.

Задзірысты, дзёрзкі твар сцэнарыста ў галерэі юбіляраў — адзін з першых, які прыцягвае позірк. Побач — рукапісны артыкул Кастуся Губарэвіча, выбітнага драматурга, пад назвай «Анатоль Вольны: якім ён быў?».

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Стаяць да апошняга

Колькі б ні прайшло часу, а раны беларускага народа, якія пакінула Вялікая Айчынная вайна, застаюцца незагоенымі. Мы стаім на цяжкім і доўгім шляху ацалення. Не адно пакаленне беларусаў будзе асэнсоўваць падзеі страшных 1940-х і ставіць перад сабой пытанні.

Спрабай адказаць на самыя цяжкія з іх стала кніга «Брэсцкая брама» знакамітага пісьменніка-марыніста Мікалая Чаркашына. Раман выйшаў сёлета ў выдавецкім доме «Звязда». Упершыню ўрыўкі былі апублікаваны ў часопісе «Смена» яшчэ ў 2019 годзе і прыцягнулі ўвагу чытачоў.

Мікалай Андрэевіч Чаркашын нарадзіўся ў Ваўкавыску, вучыўся ў Маскоўскім дзяржаўным універсітэце імя М. Ламаносава па спецыяльнасці «Гісторыя рускай філасофіі». Праходзіў службу на Паўночным флоце. Жыццёвы досвед адлюстроўваецца і ў яго творчасці. Мікалай Андрэевіч з вялікай ахвотай піша і пра марскія прыгоды, і пра вызначальныя моманты гісторыі, падыходзіць да справы з глыбокім псіхалагізмам.

Не стала выключэннем і новая кніга «Брэсцкая брама». І на прэзентацыі кнігі, і ў размовах з журналістамі Мікалай Чаркашын адзначае, што шмат вывучаў гістарычных звестак, удзельнічаў у рэканструкцыях і раскопках. На першым месцы ў яго марака — дакументальнасць і дакладнасць.

Не цураўся аўтар і дапамогі. Так, сярод ваенных кансультантаў у кнізе значацца генерал-лейтэнант бронетанкавых войскаў А. В. Навумаў і прафесар Г. А. Біржавы. Геаграфія месца жыхарства людзей, якія дапамагалі ў зборы матэрыялаў, уражвае: ад Калінінграда да Омска.

Галоўныя героі кнігі — камандзір стралковага палка маёр Пятроў і яго паплекнік батальённы камісар Іваноў. Апошні выглядае надзвычай цікавай асобай дзякуючы паходжанню. Іваноў — сын генерала, аднак не захацеў карыстацца аўтарскімі бацькі і заставацца пад апекай. Вырасшы ў спазнаць усе цяжкасці армейскага жыцця, ён атрымаў накіраванне ў адзін з палкоў у пагранічны горад Брэст, у старую крэпасць. Падзеі пачынаюцца за некалькі дзён да самай крыважэрнай вайны ў гісторыі чалавецтва.

Раман падзелены на тры часткі: «Горад нявест», «Вогненная пабудка», «Брэст — Хаммельбург». Кожны з раздзелаў з'яўляецца цэлым перыядам жыцця дзейных

людзей некага са смелых байцоў, калі іх былі мільёны!

З разуменнем справы Мікалай Чаркашын апісвае і тагачасную ваенную службу. Усё дакладна і па справе. З гістарычнага ці факталагічнага пункту гледжання бездакорна апісаны вайсковыя аб'екты, зброя, нават абмундзіраванне салдат.

Кніга Мікалая Чаркашына «Брэсцкая брама» абавязкова знойдзе водгук у чытачоў. Асабліваю ўвагу на новы раман вядомага пісьменніка варта звярнуць прыхільнікам творчасці Барыса Васільева і Міхаіла Шолахава. Кніга стала добрым працягам традыцыйнай ваеннай літаратуры, якая адлюстравана ў такіх творах, як «У спісах не значыўся», «Лёс чалавека», «Яны змагаліся за Радзіму».

Валянцін САЛОМА

Падмошкі для П'еро і Арлекіна

Усім вядома, што п'еса — твор драматургія, які прызначаны для выканання на сцэне. Беларускі спартыўны журналіст, драматург, член Саюза пісьменнікаў Беларусі Руслан Васільев вырашыў у сваёй новай кнізе «П'есы для чытання» паглядзець на драматургічны тэкст па-новаму.

Смелае і нават дзёрскае апісанне выдання:

«П'есы, што ўвайшлі ў зборнік, ніколі не ставіліся на тэатральнай сцэне, што, зрэшты, не гаворыць аб іх недахопах. Можна быць і цалкам наадварот! Улічваючы сучасныя постмадэрнісцкія рэаліі ў храмах Мельпамены.

І, галоўнае, кожны з нас мае магчымасць прайграць п'есы ў сваім розуме. Не грэбуйце магчымасцю! Знайдзіце рэкаменданую музыку — і падмайце заслону! Прадстаўленне пачынаецца».

«П'есы для чытання» ўбачылі свет сёлета. Сама кніга выканана ў духу мінімалізма. Аформленая ў жоўта-сініх колерах, яна аздоблена толькі адной дастаткова вядомай выявай. Карціну «П'еро і Арлекін» (альбо Мардзі-Гра) стварыў французскі мастак-постімпрэсіяніст Поль Сезан у 1890 годзе.

Выява абрана невыпадкова. Арлекін і П'еро з'яўляюцца традыцыйнымі персанажамі італьянскага народнага тэатра. Малаюнак адсылае нас зноў да анатацыі, дзе аўтар наракае на стан сучаснага тэатра і падкрэслівае сваю адданасць класічнаму мастацтву: як формай, так і музычным суправаджэннем.

Надзвычай уважлівае стаўленне да музыкі вызначае ўвесь зборнік. Сярод саўндтрэкаў да падзей — густоўныя і класічныя творы, оперныя пастаноўкі: «Макбэт», «Атыла» Д. Вердзі, «Рынальда», «Трыумф часу і праўды» Г. Ф. Гендэля, «Кармэн» Ж. Бізэ.

У зборнік «П'есы для чытання» ўвайшлі тры творы, да кожнага з якіх даецца азначэнне: «Алімпіяда, альбо гульні» — аднаактоўная камедыя становішчаў, «Асуджэнне Булгакава» — драма ў 3 актах, «Праўдзівая гісторыя Кармэн» — дэтэктыўная фантазія ў 3 актах.

У аднаактоўнай камедыі становішчаў «Алімпіяда, альбо гульні» падзеі адбываюцца за некалькі дзён да пачатку зімовага Алімпіяды 2022, што праходзіла ў лютым у сталіцы Кітая. У адной з гасцінц Пекіна, ва ўмовах каранавірусных абмежаванняў і мер прафілактыкі, сустрэліся журналісты для асвятлення галоўнага свята ў спартыўным свеце.

Аўтар не тыпова падыходзіць да апісання нават саміх персанажаў. «Яраслаў» — спартыўны журналіст з Мінска. Выглядае маладжава, але ўжо не хлопчык, «Алімпіяда» — малады спартыўны журналіст з Масквы. Ужо не 18, але яшчэ не 30».

Кароткая жывая п'еса напоўнена настальгіяй сталага журналіста і вірам маладога жыцця Алімпіяды.

Перашкода, якая існуе ў іх размове, толькі падкрэслівае ментальную прорву, што існуе. Пакуль статусны мужчына заняты самашкадаваннем, пасрэдня журналістка, якая не мае нічога за душой, абышла яго.

Герой кніжы з імені сваёй суразмоўцы ў кантэксце Алімпійскіх гульняў, дзе яны сустрэліся. Але больш верагодна, што імя Алімпіяда атрымала ў гонар іншай падступнай жанчыны, якую ведае гісторыя. Маці Аляксандра Вялікага, Алімпіяда Эпірская, вядомая хітрасцю, не грэбавала ніякімі сродкамі дзеля дасягнення мэты.

Насычанасць, а месцамі і перанасычанасць сэнсамі — характэрная асаблівасць аўтарскага стылю Руслана Васільева. Не менш яскрава гэта раскрываецца перад чытачом у п'есе «Асуджэнне Булгакава». Драма ў 3 актах уяўляе сабой судовы працэс.

У пасяджэнні прымаюць удзел героі твораў вядомага пісьменніка. За адным сталом сядзяць Аляксей Турбін, герой «Белай гвардыі» і «Дзён Турбіных», Раманам Хлудаў — з п'есы «Бег». Пад класічную музыку танцоўшчы Іосіф Сталін, вобраз якога створаны Булгаковым у п'есе «Батум», і Наталія Пушкіна, жонка вялікага паэта з п'есы «Аляксандр Пушкін».

Наташа, хатняя работніца гераіні рамана «Майстар і Маргарыта», і ў гэтых падзеях застаецца служанкай, ад якой патрабуюць накрыць стол альбо прынесьці закуску. Абаяльны і хітраваты Аметыстаў з «Зойкінай кватэры» спрабуе знайсці самае выгаднае становішча.

Мудрагелістае, шматстаронкавае абмеркаванне, асуджэнне і нават прыняжэнне літаратурнага генія Булгакава яго ж героямі немагчыма зразумець без падмурка ў выглядзе прагматычных твораў, якія былі згаданы вышэй. Інакш тэкст, поўны тонкіх жартаў і літаратуразнаўчых адкрыццяў, ператвараецца для недасведчанага чалавека ў тарбаршчыну.

Моцная сувязь з класікай і яе асновай для чытання адчуваецца і ў трэцім творы «Праўдзівая гісторыя Кармэн». Толькі тут Руслан Васільев выкарыстоўвае іншы метад. Ён не «вяміае» персанажаў з твора, змяшчэнні ў свае абставіны. Аўтар спрабуе перапісаць знакаміты гісторыю па-свойму.

Аднак хто мы такія, каб замахвацца на класіку? Ніводзін сучаснік не зможа змагацца ні з кампазітарам Жоржам Бізэ, аўтарам оперы, ні з Прасперам Мерымэ, аўтарам навелы. У іх ёсць перавага ў выглядзе смерці. Недатыкальнасць і робіць іх у пэўным сэнсе класікамі.

Таму дэтэктыўная фантазія ў дадзеным выпадку для людзей інтэлігентных і выхаваных паўстае хутчэй як фанфікшн-літаратура. Такія роздумы маюць месца, але не ў літаратурным асроддзі.

Яна ЦЭЛА

Голас вечнасці

Сёлета спаўняецца 75 гадоў з дня нараджэння Аляся Разанава і сёлета ж мінуў год, як паэт пакінуў гэты свет. Да юбілейнай даты ў выдавецтве «Кнігазбор» плануецца выхад зборніка выбранных твораў Аляся Разанава, падрыхтаваны да друку ўдавой паэта Галінай Разанавай і літаратуразнаўцай Ганнай Кісліцынай, якая ў 1993 годзе першай абараніла кандыдацкую дысертацыю, прысвечаную творчасці пісьменніка, а пазней выдала манаграфію «Алесь Разанаў: праблема мастацкай свядомасці» (1997), тым самым заклаўшы пачатак навуковаму асэнсаванню яго творчасці.

Алесь Разанаў — знакава для беларускай літаратуры велічыня, аўтар, які мяняў яе звыклія ландшафты. Напрыклад, як справядліва адзначае ў сваёй прадмове да зборніка Ганна Кісліцына: «Кніга "Шлях-360" павярнула нацыянальныя пісьменства да свабоднага верша, надала легітымнасць паэтычным эксперыментам як у галіне зместавтарання, так і ў сферы фарматворчасці». Пры гэтым, маючы славу наватара, эксперыментатара, Алесь Разанаў адчуваў кроўнае радство з беларускімі класікамі. Акрамя таго, ён быў філосафам, у сваёй творчасці намацаў каардынаты быцця, заглябляўся ў самую сутнасць слова, рэчы, з'явы. У размове пра Янку Купалу Алесь Разанаў сцвердзіў: «Яго радаслоўе — песняры, гусяры, праюкі і нават чарадзеі. Ён не піша, а як бы выклікае словы». І ў гэтым, падаецца, характэрнае для Разанава разумнае паэзіі — як чарадзейства, спосабу сумоўя, якому не замяноўчы адлегласці ў часе і прасторы.

Аб'ёмы (больш за 600 старонак) зборнік выбранага знаёміць чытача з усёй разнастайнасцю жанраў, у якіх працаваў аўтар: вершы, пазмы, пункціры, квантэмы, версэты, вершаказы, эсэ. Уключаныя ў зборнік і пераклады, і перастварэнні — узнёўленыя знакавыя тэксты беларускай літаратуры аўтарства Франціска Скарыны, Кірылы Тураўскага. Акрамя таго, у дадатку змяшчаныя інтэр'ю Разанава і артыкулы пра яго беларускіх і замежных літаратуразнаўцаў: Евы Лявонавай, Івана Штэйнера, Ільмы Ракузы, Эвалдуса Ігнавічуса. Такім чынам аўтар гаворыць пра ўласную творчасць сам, сваім голасам, а таксама выказваецца яго прыхільнікі, якія адначасова з'яўляюцца прафесійнымі літаратарамі, што ўрэшце дае чытачу цэласнае, панарамнае ўяўленне.

Зборнік высвечвае постаць Аляся Разанава як аднаго з самых нестандартных, нетыповых аўтараў у беларускай літаратуры. «...пісаў філасафемы ў вечнасць», — так кажа пра яго ў прадмове Ганна Кісліцына, і гэтае вызначэнне можна прымяніць да ўсёй спадчыны пісьменніка — свае творы ён пакінуў вечнасці.

Алена КАРП

пленум СПБ па дзіцячай літаратуры

Міхась ПАЗНЯКОЎ:

«Чалавек пачынаецца з першых крокаў»

Напярэдадні Пленума па сучаснай дзіцячай літаратуры, які мае адбыцца на пачатку наступнага тыдня, адзін з яго галоўных арганізатараў, літаратар Міхась Пазнякоў, які за апошнія дзесяцігоддзі набыў папулярнасць як дзіцячы пісьменнік, расказаў карэспандэнту «ЛіМа» пра тое, якія пытанні будуць абмеркаваны падчас шырокай сустрэчы, і ўвогуле пра сітуацыю з дзіцячым чытаннем.

— Міхась Паўлавіч, якія мэты і задачы ставяць арганізатары пленума?

— Наспела неабходнасць паглядзець на здабыткі нашай літаратуры для дзяцей самага рознага ўзросту: ад дашкольнікаў да моладзі. Гэта пытанне даўно не абмяркоўвалася на пасяджэннях Саюза пісьменнікаў Беларусі. І ў межах краіны яго набывае важнае значэнне, бо калі мы дзіцяцей забяспечым неабходнай літаратурай, навучым іх змалку чытаць кнігу, то ў нас будзе выхаваны грамадзянін і дарослы чытач. Мы павінны забяспечыць маладое пакаленне той літаратурай, што паказвае адметнасць беларусаў, выхоўвае грамадзян, якія будуць далучацца да культуры і гісторыі. Гэта комплексная задача нашага пленума. Будуць запрошаны не толькі пісьменнікі, якія працуюць у гэтай галіне, але і бібліятэкары, навукоўцы, прадстаўнікі міністэрстваў адукацыі і інфармацыі, кнігавыдаўцы, якія маюць непасрэднае дачыненне да чытання і выхавання.

Вельмі важна ўзважыць, што сёння прапаноўваецца ў падручніках, хрэстаматых, дапаможніках, серыі «Школьная бібліятэка». Неабходна ўсім разам паглядзець комплексна на гэту справу і прыняць нейкія захады, падсумаваць, што зроблена за апошнія гады і якія ёсць праблемы.

— Што чакаць пасля завяршэння работы пленума? Будуць прыняты пэўныя дакументы?

— Плануецца прыняць рэзалюцыю. Асноўнымі дакладчыкамі будуць кіраўнікі секцыі дзіцячай літаратуры Алена Стэльмах і я. Маёй задачай лічу паглядзець на жанры і тэматыку, акрэсліць поспехі і слабыя месцы ў развіцці літаратурнага працэсу.

Вядома ж, спадзяёмся на пэўныя зрухі пасля завяршэння сустрэчы, таму што многае робіцца, каб палепшыць стан і якасць літаратуры для дзяцей, і ўжо можна адчуць станоўчыя вынікі, хадзячы і недахоп кніг у многіх жанрах, якія маглі б быць запатрабаванымі ў нашых дзяцей і падлеткаў. Няма кніг-квэстаў, кніг-коміксаў, не хапае кніг па кулінарыі і дамаводства, для хлопчыкаў — кніг пра тэхніку і зброю, прафесіі.

Што да недахопаў, то існуюць аб'ектыўныя і суб'ектыўныя перападрыхткі. У Беларусі кнігі для дзяцей пішучы ўсяго каля ста аўтараў. Калі ўзяць, напрыклад, суседнюю Расію, то там толькі ў адной Маскве некалькі тысяч дзіцячых пісьменнікаў: выдаецца мнагапрофільная літаратура, якая ахоплівае ўсе тэмы, усе галіны народнай гаспадаркі, навукі, грамадскай і міжнароднай дзейнасці. Нам не проста мець такую багатую літаратуру, але выйсеце ёсць, і многія выдавецтвы сёння гэта адчуваюць, звяртаюцца да падрыхтоўкі тэматычных калектыўных зборнікаў, калі бяруць створанае напярэднямі і аб'ядноўваюць з дасягненнямі сучасных аўтараў.

Фота Кастыя Дробова.

Прычына і ў тым, што цяпер у нас няма інстытута, спецыялізаванага на дзіцячай літаратуры. Мне пашчасціла ў савецкі час працаваць 16 гадоў у выдавецтве «Юнацтва», з іх 11 гадоў займаў пасаду галоўнага рэдактара. Гэта быў не проста выдавецкі цэнтр, а цэнтр гуртавання творчых сіл, вывучэння патрэб на дзіцячую кнігу, асяродак супрацоўніцтва са шматлікімі выдавецтвамі іншых краін, дзе выпускалася літаратура для дзяцей на 18 мовах у 100 краінах свету. Ішла вільная праца, планаванне адбывалася па ўсіх раздзелах, самых розных галінах: эстэтычнае, фізічнае, патрыятычнае выхаванне — комплексна вывучаліся праблемы збыту, працавала рэклама і прапаганда, рэалізацыя... Выдаткоўвалася дзяржаўная падтрымка. Сёння падобнага цэнтру ў нас няма, у чым вялікі пралік.

Існуе мінус і ў тым, што недастаткова ўвага да дзіцячай кнігі ў айчынным навуцы: колькі дысертацый створана па творчасці класікаў — здавалася б, што там новае можна сказаць, а ўсё адно працягваюць абараняцца! А дзе пачытаць пра дзіцячую літаратуру? Трэба больш звяртацца да літаратуры для дзяцей і падлеткаў! Чалавек пачынаецца з першых крокаў, там і павінна быць увага! Дзіяцей мы павінны накіроўваць, весці іх, даваць неабходную духоўную спажыву, каб яны атрымлівалі правільнае выхаванне і адукацыю!

Памятаю свой удзел у дэлегацыі ў Турцыю ў 2012 годзе, дзе адбылося шмат сустрэч у розных выдавецтвах. Ужо тады была распрацавана дзяржаўная праграма дзіцячага чытання! Яна ўключала 300 кніг па гісторыі краіны, фальклору, мастацкую літаратуру для пачатковых класаў. Яны казалі: «Галоўнае, каб нашы дзеці выраслі найперш туркамі, а пасля — людзьмі сусвету!»

Спадзяюся, што ўзятыя на пленуме пытанні паспрыяюць таму, каб кніг з'явілася больш, каб яны былі прыгажэйшымі, больш таленавітымі, больш разнастайнымі па тэматыцы і даступнымі.

— Падыліцеся, пра што ішла гаворка на нядаўнім круглым stole, прымеркаваным да пленума?

— Абмяркоўвалі тыражы дзіцячых кніг — яны цяпер мінімальныя, часта меней за тысячу.

Раней жа выдавецтва «Юнацтва» выпускала мінімальным тыражом 40 тысяч асобнікаў. Яго фарміравала так званая тыражная камісія. Бывала, што кнігі па-беларуску выходзілі па 120 тысяч экзэмпляраў!

Выйсеце бачыцца ў тым, каб на важныя і патрэбныя кнігі рабіць сацыяльны заказ, выдавецтвам ствараць цікавыя серыі. Складаць праграмы выдання кніг па ўсіх напрамках, запытах, якія даюць міністэрствы і бібліятэкі. Неабходна планаванне на дзяржаўным узроўні.

Закраналі і іншыя праблемы дзіцячай літаратуры. Ёсць цяпер магчымасць выдаць кнігу за ўласны кошт — і многія з іх атрымліваюцца слабымі! А аўтары пасля ідуць з імі ў школы! І па ўзроўні тых кніг мяркуюць пра ўсю сучасную літаратуру!

Цяпер у нас добры пласт літаратуры для малодшага школьнага ўзросту, але не стае кніг для зусім маленькіх: ад года да пяці. Калі нешта выдаюць камерцыйныя выдавецтвы, то гэта звычайна тое, што можна хутка прадаць, але выдавецтвы амаль не працуюць на аснове набыткаў нацыянальнай літаратуры: шмат выпускаюць замежнай класікі і рэдка — тое, што ствараецца па-беларуску. Не стае навукова-пазнавальнай літаратуры, пра адметных людзей, знакамітых асоб для малодшых дзяцей. Няма героя, на якога дзецім хацелася б раўняцца! Таму яшчэ і сёння вялікая папулярнасцю карыстаецца «Міколка-паравоз». А хто зараз напіша пра героя нашага часу? Пра жыццё піянерскай арганізацыі, БРСМ, кадэцкай арганізацыі? Яны робяць шмат цікавых спраў, і трэба, каб дзеці пра іх чыталі. Вельмі мала твораў для сямейнага чытання. Вельмі мала аповесцей пра жыццё дзяцей і падлеткаў і зусім няма раманаў!

Час падказвае, што трэба больш выдаваць кнігі і пра піянераў-герояў, і дзяцей вайны, якія разам з дарослымі набліжалі перамогу. Цяпер, калі ідзе перагляд вынікаў Другой сусветнай вайны, гэта асабліва важна: дзеці часта і не ведаюць пра яе жахі! Трэба, каб нашы школьнікі былі актыўнымі абаронцамі міру і ў сябе, і ў свеце! Трэба выдаваць больш патрыятычнай літаратуры для малодшых класаў!

— Вядома, што для дзяцей пісаць значна больш складана, чым для дарослых. Якія якасці павінны быць у пісьменніка, каб ён спраўдзіўся як запатрабаваны дзіцячы аўтар?

— Спраўды, калі многія прызнаюць літаратары пачынаюць пісаць для дзяцей, у іх атрымліваецца суха, павярхоўна. На маю думку, трэба любіць дзяцей, адчуваць іх псіхалогію, быць з імі на адной хвалі. Акрамя таго, валодаць асаблівай стылістыкай і тэматыкай. Неабходна самому быць дзіцем у душы: чыстым, светлым, даверлівым, быць зачараваным маленствам! Так, калі часам сустракаюся з Міколом Чарняўскім, Уладзімірам Ліпскім, Нінай Галіноўскай, па-добраму здзіўляюся: у іх так многа чагосяці дзіцячага! Яны такія шчырыя і простыя! А Вісарыён Вялічкіна сказаў, што дзіцячым пісьменнікам трэба не зрабіцца, а нарадзіцца!

Гутарыла Аліса БРАТКА

Глядзець

Літаратуру для дзяцей можна назваць адным з найбольш перспектывных кірункаў у сучаснай беларускай літаратуры наогул. Новыя казкі і дзіцячыя вершы ахвотна купляюць бацькі, з радасцю прымуюць да публікацыі выдавецтвы. Пленум Саюза пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны сучаснай дзіцячай беларускай літаратуры, — выдатная нагода пагаварыць пра тое, што сучасныя аўтары могуць прапанаваць маленькім чытачам і іх бацькам. Напрыклад, пра творчасць Жанны Міус...

Зразумела, ёсць і шмат іншых выдатных дзіцячых пісьменнікаў, аднак кнігі Жанны Міус (Усцінавай) стаяць асобна. Па-першае, з-за іх папулярнасці: яны выходзяць тысячнымі тыражамі, а некаторыя яшчэ і перавыдаюцца. Па-другое, з-за разнастайнасці творчасці: усяго да дзіцячай літаратуры ў Жанны Міус можна аднесці шэсць кніг, і амаль кожная — гэта новы жанр ці паджанр. Па-трэцяе, пісьменніцу нельга назваць уласна дзіцячай: у яе хапае якаснай, «дарослай» творчасці: ад інтымнай і грамадзянскай лірыкі да пераказвання легенд роднага краю.

І вось раптам пасярод гэтага «дарослага» ўзнікаюць «Странныя дзеткі» з іх цікавымі неалагізмамі, яркім і трэшкі хуліганскім духам весялоці. У кнігу ўвайшло васьмянаццаць вершаў, і ўжо іх назвы намякаюць: «Стэрыльнай», павучальнай літаратуры для дзяцей тут не шукайце. Толькі ўслухайцеся: «Карманодом», «Отличный шнурковяз», «РаздариТЕЛЬный талант», «Ухохотка»...

Змест вершаў цалкам адпавядае загаловак. Аўтар літаральна запаянае стаянкі дзівоснымі персанажамі-дзецямі: васьмь Валя лезе ў камоду і паказвае сабе модніцай («Модница-Комодница»); а вось Соня, якая бачыць сны пра салодкую краіну («Соня в Сладкосоньи»); вось Рома, які ніяк не можа спалоціць свой голад; а Віка, наадварот, не жадае снедаць... У герояў кнігі нездарма ёсць імёны: гэта жывыя дзеці, са сваімі характарамі і жаданнямі, капрызмамі і недахопамі. І вершы акупаюць у свет іх фантазій, сноў і гульніва. А значыць, ажывае і ўсё вакол: пыласос становіцца «капризососом», пад ложкам пасляецца «Лохмарік-Шуршарік», котка пачынае распавядаць пра тое, як прайшоў яе дзень...

Аднак, калі абстрагавацца ад «смачнай», казачнай абгорткі, атрымліваецца, што аўтар прапануе маленькім чытачам паразважаць над мноствам тэм: дзіцячыя капрызы, няыздажанасць, няўменне дзяліцца... Педагагічная «зброя» гэтай кнігі — іронія і мяккі гумар.

Заглянула тётка Зіна,

вызвать МЧС грозила:

— Слэз поток наш смоет дом.

Все утонем!

Пропадём!

Ужо ў першай кнізе для дзяцей Жанна Міус выпрацоўвае манеру звароту да маленькага чытача — без фанабэрліваці і цяжэшкання, затое з магчымасцю глядзець ва чытача дзіцяці. Аўтар ідзе па шляху Чукоўскага і Маршака: уключае ў свае вершы элементы гульні, рэфрэны, лясвічкі са слоў. Ёсць у вершах магілёўскай пісьменніцы і моўная гульня (а пра дзіцячую словатворчасць як пра нешта абавязковае пісаў яшчэ Чукоўскі ў сваіх «Ад двух да пяці»). Часта створанае неалагізмаў увогуле — цэнтральны паэтычны прыём:

Вот такая наша Даша:

опоздаша,

забываша,

раскідаша,

неслукаша,

капрызаша,

потеряша.

Атрымліваецца, кнігу «Странныя дзеткі» сапраўды можна назваць якаснай сучаснай дзіцячай літаратурай. У кнізе выгада на спалучаюцца гумар і мараль, жывыя героі і чароўны свет фантазій, лёгкая мова, элементы словаўтварэння і гульні. І нядзіўна, што «Странныя дзеткі» знайшлі водгук як у дзяцей, так і ў іх бацькоў.

Прадказальна, што ў такім жа стылі — і наступныя кнігі магілёўскай пісьменніцы — «Первоапрельский суп» («Звезда», 2020) і «Нескучательная дочка» («Беларусь», 2021). Пра гэтым «Первоапрельский суп» — гэта ўжо спраба падпарадкаваць цыкл вершаў агульнаму сюжэту — нездарма ж аўтар вызначыла жанр як «вершамедыю». А «Нескучательную дочку» можна вызначыць як «Странныя дзеткі» для дзяўчат. Абедзве кнігі атрымаліся запатрабаванымі

Вачыма дзіцяці: Жанна Міус

і паспяховымі: «Перваапрельскі суп», напрыклад, стаў у 2022 годзе лаўрэатам Германскага міжнароднага літаратурнага конкурсу «Найлепшая кніга года». А ўзорная тэатральная студыя «У кропку!» (кіраўнік — паэт, драматург, сябра СПБ Вольга Явяла) дала гэтым вершаваным зборнікам Жанны Міус другое жыццё ў тэатральнай пастаноўцы «Прызямліліся канікулы».

«Странныя дзеткі», «Перваапрельскі суп», «Нескучателная дочка» — досыць высокая планка літаратурнай творчасці. Настолькі, што мімаволі задаешся пытаннямі: ці зможа аўтар развіць поспех? ці здолее адкрыць новыя творчыя гарызонты?

Паглядзім, напрыклад, на вершаваны зборнік «Рыцарь кастрюли с шумовкой» (2021, «Беларусь»). Калі «Странныя дзеткі» і «Перваапрельскі суп» — зборнікі і для хлопцаў, і для дзяўчат, а «Нескучателная дочка» прысвечана «дзіўчачым праблемам», — то «Рыцарь кастрюли с шумовкой» можна назваць кнігай «хлопчуковай». Тут таксама дастаткова глянуць на загаловкі: «Мы из Мальчугандии!», «Рыба любит тишину», «Футбольная фамилия», «Автоколлекционер» і г. д. І калі «Странныя дзеткі» — вандроўка ў свет дзіцячых гульніў і фантазій, то «Рыцарь кастрюли с шумовкой» больш звернуты да дзівоснага свету сяброўства і сям'і.

І, вядома, спрадвечных хлопчуковых заняткаў: воль дзядуля з унукам ідуць на рыбалку («Рыба любит тишину»), а вось хлопчыкі вяртаюць да жыцця стары няспраўны ровар («Старый велосипед»), галоўны герой Валодзька хоча спадабца дзяўчыцы («Кудрявая Кира»). Больш стала гісторыя пра тое, як героі сталеюць, пра сутыкненне іх са светам паўсядзённых, бытавых спраў. Тут і спроба данесці да кухні пакет з яйкамі (і па назве «Хохотателный омлет» зразумела, чым скончылася спроба). І перажыванні з нагоды хуткага наведвання стоматолога, і нават (самае сучаснае!) — крышчачку пра каранавірус:

Мы моем руки пять раз кряду пахучим гелем и водой: ведь если вирус будет рядом — нюхнёт, чихнёт и растворится...

І калі «Странныя дзеткі» можна параўнаць з вершамі і казкамі Чукоўскага і Маршака — «Рыцарь кастрюли с шумовкой» бліжэй да творчасці Успенскага альбо нават да дзіцячых твораў Маякоўскага. Месцамі нават рытм здаецца знаёмым:

— Вот захожу я такой в кабинет с видом печальным и жалостным, а мне стоматолог за креслом: «Привет! На что вы, мужчина, жалуетесь?»

Аўтар перанесла ў зборнік найлепшыя якасці папярэдніх: гумар і жывыя вобразы дзяцей, чужоўныя неалагізмы і душэўнасць. Аднак — як часам здараецца з працагам, які выдываецца альбо чытачы настойліва патрабуюць, — у вершах гэтым разам прысутнічае нейкая паспешнасць. Частка рыфмаў згубіла сваю яскравасць і запальнасць і выглядае занадта проста («завидно — обидно», «растерялись — остались»), і дзе-нідзе ўзнікае адчуванне, што вершы «не адляжаліся» — не прайшлі праўку аўтарам. Аднак іншыя рыфмы па-ранейшаму бліскучыя, моўна гульні ўсё ж захапляльныя і вясёлыя, і нельга казаць, што аўтар знайчае планку. А далей куды?

У нетры прозы! Таму што царговая кніга Жанны Міус — «Сиреневая Соня в Чудесонии» — менавіта проза для самых маленькіх (2021, «Беларусь») для дашкольнага і малодшага школьнага ўзростаў). З аднаго боку, гэтую казку можна палічыць развіццём тэмы, якую аўтар ужо ўздымала ў вершы «Соня в Сладкосоньи». З другога — падарожжа па чароўнай краіне ўжо можна лічыць асобным паджанрам літаратуры для дзяцей. Узятая хаця б «Алісіны прыгоды ў дзівоўнай краіне» з яе кролікам, што спазняецца кудысьці, і булчачкамі, ад якіх вырастаюць!

Матывы кэраляўскай казкі, між іншым, можна ўбачыць і ў «Сиреневой Соне...». Белага кроліка няма, аднак ёсць чмель, які агорвае дзядучыню сном. А расці, канешне, дзецям належыць не ад булак, а ад кашы — гэта болей падобна да праўды! Замест Труляля і Траляля гераіня сустракаецца з вясёлымі лізагорыкамі: Лізіямам, Лізілэма і Лізілэмам.

Аднак гаворка ні ў якім разе не ідзе пра плагіят альбо пра эпігонства. Наўрад ці падобныя моманты можна назваць нават адсылкамі да Кэрала: у тэкстаў занадта розныя мэты і кірункі. Замест абсурднага, празмерна

насычанага пародыямі і цытатамі лабірынта Жанна Міус прарануе дзецям чарадзейнае, камфортнае чытанне. Тут і лядзяшныя дрэвы з дзівоўным пылком (згадваюцца мімаволі «малочныя рэкі з кісельнымі берагамі» з народных казак), і магчымаць пясчараваць з чароўнымі стварэннямі, палёты (якое дзіця не лятае ў сне?), палац з рызнякам, пацкі, што растуць на палях, і добрая чароўніца Манна Амаўна. Свет сноў, які і патрэбна, яскравы і вычварны, хоць і не пазбаўлены некаторыя іспытаткі для галоўнай гераіні: з'есці сем лыжак маннай кашы — гэта ж не жарт!

Пра гэтым Жанна Міус выдатна справілася з пераходам да дзіцячай прозы: стыль, хаця просты і ясны, далёка не прымітыўны. Апісанні вельмі наглядныя, мастацкія, і дзеці маюць магчымаць пашырыць свой слоўнік за пас: «— Тише, тише. Заспалась, егоза моя, — ласково приговаривала над ней бабушка Варвара. Она глядила девочку по спутанному тёмно-русому кудрям своей тёплой шершавой шапкой».

Удалося аўтару ўплесці ў тэкст і моўную гульні: галоўная гераіня, як і належыць дзецям, стварае словы на кожным кроку, ды і казачная краіна патане ў неалагізмах. Месцамі, праўда, патане занадта моцна, і дзе-нідзе неалагізмы пранікаюць у аўтарскае маўленне: «*Мир вокруг был невообразимо чудесен*». «*Вскоре Сироповая река свернула за гору и внезапно устремилась с крутого обрыва в пропасть*». І воль з такімі прыдуманымі словамі, магчыма, трэба быць асцярожным: па сутнасці, словаўтварэнне тут не што іншае, як няправільна ўжытыя суфіксы (сиропный — сироповый, невообразимо — невообразимо). А гэта ўжо мяжуе не з гульніёй, а з ломкай нормы ў свядомасці дзіцяці. Усё ж маўленне апавядальніка павінна быць правільным, асбілава калі пад моўную гульнію і без таго адведзена влізлая прастора.

«Сиреневая Соня в Чудесонии» — вельмі добрая, наўмысна пазбаўлена вострых момантаў кніжка. У час «экшну», крыклівых мультфільмаў і гучных ролікаў TikTok яна дае ў сваім тэксце неабходную мернасць — нават у прыгодах, палётах і ўцёках. Пад такую казку дзеці між іншым, змогуць надзвычай добра засынаць.

Да гэтага гаворка ішла толькі пра творы аўтара, напісаныя на рускай мове. Аднак наступныя створаны ўжо на мове беларускай. «Малёк-Удалёк і Жак-Рыба» (2022, «Звезда») — таксама празачная казка, толькі ўжо для дзяцей малодшага школьнага ўзростаў. Як і «Сиреневая Соня в Чудесонии» — гэта чарадзейная казка-вандроўка, толькі ў ёй яшчэ прысутнічае і антаганіст, якога неабходна адолець, і фінальная бітва. Так што ў якісьці момант звычайная вандроўка ператвараецца амаль што ў квест з мэтай адолець Жак-Рыбу і здабыць «павуціну Перамогі». Акрамя таго, Малёк-Удалёк і яго сябры ў вандроўку адпраўляюцца, каб не сядзець на месцы, а паглядзець на дзівоўны Чароўнага возера. Не самая горшая матывацыя, якую можна сустрэць нават і ў народных казках. У іх дастаткова часта трапляюцца сюжэты, дзе герой адпраўляецца «свет бабачыць», а ў рэшце рэшт змагаецца з нейкім жудасным чужым-юдям, пра здзействы якога даведваецца ў асноўным ад сустрэчных. У героя на шляху сустракаюцца праваднікі-памагатыя, ён атрымлівае чарадзейны сродка адолець ліхадзея... і тут казачныя каноны аўтар усё ж парушае. Па-першае, далёка не ўся вандроўка пабудавана вакол задачы перамагчы Жак-Рыбу: некаторыя главы цалкам прысвечаны менавіта чужым чарадзейнага возера. І чуды гэтыя — цікавыя, забавныя, а часта і трохі страшнаватыя. Чаго толькі варта знаёмства з п'яўкай, што харчуетца страхам, альбо з чарвяком-журналістам!

Па-другое, чужоўны сродка аказваецца не зусім такім, якім можа ўявіць яго маленькі чытач: аўтар вешае на сцяну ў пачатку тэксту цалкам працоўную «чэхайскую стрэльбу». Па-трэцяе, аўтарская казка адзначаецца ад народных досыць глыбокімі разважаннямі. Чым можа абярнуцца малое зло? Што значыць раўнавага і чаму яна такая каштоўная? Што трэба для перамогі над злом? Некаторым пытанням нават прысвечаны главы — і пры гэтым разважанні пра адвагу, сутнасць гераізму і магутнае слова «раўнавага» не выглядаюць нудна: яны шчыльна сплечены з казачным сюжэтам.

А перад намі ўсё ж казка-падарожжа па чароўнай краіне. Якая выглядае прыкладна так: «*Валок плавала незлічона колькасць мізэрных істотак: круглых, прадаўгаватых, падобных на зорчкі, сподачкі, чаравічкі, стрэлячкі. Плылі на сваіх справах дзівоўныя рыбы-шары, рыбы-бліны, рыбы-панчохі, нават рыба-граблі трапілася на вочы маленькім здзіўленым сябрам*».

Крытык прыдзірлівы можа прабурчыць: «*Ну вось, зноў чароўная краіна! А дзе элемент пазнавальнасці? Чаму аўтар не зробіць так, каб дзеці яшчэ і даведваліся нешта карыснае, скажам, пра азёрны свет*». Аднак на гэты прэтэнзіі можа стаць яшчэ адна кніга магілёўскай пісьменніцы — «На пытанне ёсць... паданне» («Беларусь», 2022). І гэтым разам кніга выйшла пад узраставай адзнакай 12+ — значыць, гаворку можна весці ўжо не пра дзіцячую, а пра падлеткавую літаратуру!

Жанна Міус не проста павышае планку, а спрабуе ўзяць зусім новыя вышыні — і новы жанр. Жанр, за які не вырашаліся ўзятка дават класікі — вершаваны пераказ легенд і міфаў для дзяцей і падлеткаў.

Чаму гэты жанр такі складаны? Таму што перад паэтам неабходна паўстае пытанне формы, падачы і зместу? Зрабіць тэкст прыгожым, сучасным, цікавым — але змяніць змест ва ўгоду сваёй фантазіі? Пакінуць нязменным змест і «падагнаць» пад яго форму? Атрымаецца зарыфмаваная проза! Трэба валодаць сапраўдным талентам, каб змясціць канкрэтны сюжэт у простыя словы, а потым перакласці іх у запамінальныя вершы. Менавіта таму дзіцячыя пісьменнікі альбо ствараюць сваё, альбо ў пераказах звяртаюцца да прозы.

Жанну Міус праблема жанру не напалохала — і ў сваёй кнізе пісьменніца дае вершаваны пераказ самых розных беларускіх міфаў. Пры гэтым яны сапраўды аформлены як адказы на пытанні: «Адкуль свет пайшоў?», «Куды падзеліся волаты?», «Якім чынам з'явіліся вокны ў хатах?». Ёсць і легенды пра жывёльныя і раслінны свет, накітавалі «Хто стварыў мошак, камароў ды ўсялякі тэмс?», «Якім чынам узнік мядзведзь?» і г. д. Нарэшце, амаль палову кнігі займаюць паданні «пра гістарычных асоб, а таксама пра паходжанне назваў беларускіх гарадоў, вёсак, рэк і ўрочышчаў».

І пазнавальны элемент тут сапраўды выдатны. Тэма беларускіх легенд, міфаў, паданняў наогул раскрываецца ў літаратуры не да канца. А тэма паданняў мясцовых — невычэрпная крыніца цікавага матэрыялу, якім аўтар умела карыстаецца.

Перад намі менавіта вершаваны пераказ. Паэтычныя якасці тэксту месцамі ўсё ж такі давалося прынесці ў ахвяру складнасці сюжэта, трапінасці, ёмкасці. І часам вершы балансоўць на мяжы з зарыфмаўкай: дзе-нідзе рэжучы погляд перамены націску ў словах ва ўгоду рыфме і рытму, дзе-нідзе з верша сыходзіць меладыйнасць, і ён атрымліваецца «шурпатым» з-за вялікай колькасці зычных... Аднак аўтарка часам усё ж нагадвае, што яна не толькі дзіцячы пісьменнік, але і паэтка «для дарослых»:

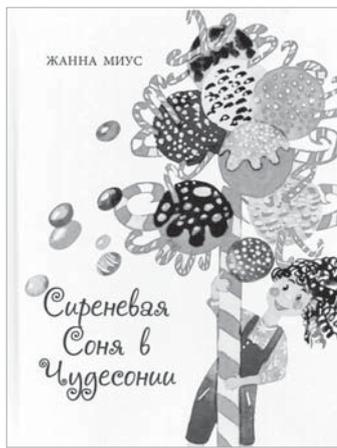
Мова наша — крынічны журк, шчоук салюкі і трэнк дажджу, пераізнат дубоў сівых — зарчоўвае кожны слых.

Ці можна назваць «На пытанне ёсць... паданне» шэдэўрам запамінальнай паэзіі? Скажаць, што такія вершы лёгка вучыць на памяць? Наўрад. Аднак нават у анатацыі кнігі гаворыцца, што аўтар усяго толькі перавяла легенды і паданні ў вершаваную форму. І ў рамках свайго жанру кніга атрымалася вельмі каштоўнай.

Прыдзірлівы крытык, вядома, здольны адшукаць у творах Жанны Міус для дзяцей шэраг спрэчных рашэнняў. Ці варта ўводзіць у дзіцячыя вершы жарганізмы наштагал «класны», «круты» — пры тым, што мова хутка мяняецца, і з цягам часу дзядзечка замяняць гэтыя словы на «сасны», «красны» ці яшчэ якія-небудзь? Ці варта ўводзіць дыялектызмы ў пераказы паданняў — пры тым, што не ўсе школьнікі валодаюць нават літаратурнай беларускай мовай у дастатковай меры?

Аднак магчымаць для дыскусій можна адшукаць у любым тэксце. У творах Жанны Міус ёсць тое, што неабходна дзіцячай літаратуры: выразнасць, яркасць, сучаснасць, вынаходлівасць, вялікая любоў да дзяцей. І нястомнае жаданне разважання і расці — тое, без чаго любая літаратура проста не можа існаваць.

Алена КИСЕЛЬ,
кандыдат філалагічных навук,
член савета Магілёўскага абласнога аддзялення
Саюза пісьменнікаў Беларусі

«І з кожным крокам набліжаемся да

Для многіх студэнтаў і выкладчыкаў МДУ імя А. Куляшова духоўным даазісам стала літаратурнае аб'яднанне «Натхненне», якое плённа працуе ўжо 35 гадоў.

Сёння творчай арганізацыяй кіруе Наталля Аляксандраўна Міхальчук, дацэнт кафедры агульнага і славянскага мовазнаўства, кандыдат філалагічных навук, член Саюза пісьменнікаў Беларусі. У 2022 годзе Наталля Аляксандраўна стала ўладальнікам Гран-пры рэспубліканскага конкурсу «Іван Шамякін. «Сэрца на далоні» ў намінацыі «Паэзія» за кнігу вершаў «Светлы дзень».

Унікальнасць творчага калектыву — каля вытокаў «Натхнення» стаялі не толькі студэнты, але і выкладчыкі — яркае суквецце адораных паэтаў, для якіх мастацкае слова — і аб'ект навуковага вывучэння, і сродак выяўлення думак і пачуццяў: першы кіраўнік літаб'яднання дацэнт Т. Міхальчук, прафесар член Саюза пісьменнікаў Беларусі У. Рагаўцоў, кандыдат палітычных навук, цяпер прарэктар па вучэбнай рабоце МДУ імя А. А. Куляшова У. Ясеў, дацэнт В. Іваноў, В. Касценіч, А. Бірукоў і іншыя.

Адметная рыса «Натхнення» — і яго шматнацыянальны склад. На шасці мовах — рускай, беларускай, украінскай, польскай, літоўскай і туркменскай — можна было пачуць вершы, песні і аповяданні на пасяджэннях літаб'яднання. Літаратурная вучоба, выступленні ў школах, супрацоўніцтва з прэсай, удзел у конкурсах і іх арганізацыя, прэзентацыі зборнікаў паэзіі і прозы, сустрэчы з пісьменнікамі і паэтамі — вось асноўныя напрамкі работы літаб'яднання.

У апошнія дзесяцігоддзі асабліва мацнеюць сувязі «Натхнення» з Саюзам пісьменнікаў Беларусі, лядзячка творчыя сустрэчы з літаратарамі — А. Казекам, В. Арцём'евым, Н. Падабедам, Я. Булавоў. Літаб'яднанне — арганізатар шэрагу гарадскіх і абласных літаратурных конкурсаў.

Студэнты з літаб'яднання ў розныя гады становіліся пераможцамі гарадскіх і рэспубліканскіх творчых конкурсаў. Сярод выпускнікоў «Натхнення» — і члены Саюза пісьменнікаў Беларусі: У. Ясеў, Е. Кісель, Н. Міхальчук.

Сёння літаб'яднанне працуе пры падтрымцы рэктара МДУ імя А. А. Куляшова Д. Дукі, прарэктара па вучэбнай рабоце У. Ясева, прарэктара па выхаваўчай рабоце Д. Рагаўцова.

Дзве безданы ззялі адзіным светам,
святлом вяртаючы бясхмарныя поўдні,
увакрасаючы сад сухацветаў,
каб блазан жарты свае прыпомніў...

Палон

Над дахамі вісяць гаркавыя дымы.
Штодзённік на сталевы вядзе адлікі датам.
Упершыню адчуў, што не хачу зімы,
Што снежнае свята не прынясе мне
свята.

Тулюся паміж бярозавых калон.
Раз'етыва імглоў іх кроны пасівелі.
Снягі бяруць мяне ў пакутлівы палон,
Кладуць свінец бялілі па жоўтай акварэлі.

Здагадкай пра бяду чарнее сонны яр
Глыбокай, нібы вір, і незагойнай ранай.
Узняўся над дваром аголены стажар...
Зіма, скажы, за што рыхтуеш пакаранне?

— Наўцёкі! Напрасткі!

Ужо на рэчцы лёд! —
На ўсе лады рыніць старэнькі тэлевізар,
А я вастру нажы — расскечы ў Новы год
Зімовы небасхіл ад верху і да нізу.

Дзьмухаўцы

Мы дзьмухаўцы зрывалі. Ты пляла
Вянкі, упарта звязваючы душы,
Каб іх не сцяла прагна і імгла,
Каб раўнавагу свету не парушыць.

Плылі суквецці па начной рацэ —
У маладосці ўсе чакаюць цудаў,
А мы ішлі з табой — рука ў руцэ,
І верылі: мы ёсць, былі і будзем!

ішасце памянць на ілюзію —
неймаверная дурнота!
Але памылкі выпраўляюцца,
калі ёсць жаданне жыць
і рухацца далей.
Таму я скокнула ў Імненне
і перастала азірацца.
Мы нараджаемся не адразу,
а паступова.
І з кожным крокам набліжаемся
да ўласнага сэрца.
Колькі б ні надыходзіў вечар,
за ім абавязкова наступіць раніца.

Колеры

Зялёны гарэў
і заскочыць імкнуўся
ў мае вочы...
Але ператварыўся ў балота.

Жоўты забытаўся
ў валасах,
страціў снакой
і ператварыўся ў сонца.

Чырвоны глядзіць
на мяне з яе сукенкі.
Я аслеп на вочы,
але стаў бачыць сэрцам.

Туман хавае ў сабе
не толькі восеньскія дрэвы,
але і нешта страчанае:
пах дзяцінства, чаканне,
калі бабуля прыгатуе піражкі,
калі матуля купіць ляльку,
калі можна будзе выйсці на вуліцу
і пагуляць з сяброўкай.
Глядзіш на туман і прыгадваеш
у асноўным добрае.
Калі да туману стаўленне цёплае,
то і ён гатовы пазбавіць сэрца
ад пакут.

Алесь ДВАРАКОЎ

Кіберэлегічнасць

Скажы, ці ззяеш ты дарэмна
Той прыгажосці незямной?
Бо «Інстаграм» твой — што арэна
І на яго ідуць з вайной
Трывогі жорсткай імненні,
Фрагменты кпінаў ад чужых.
Ці ўсё ў душы так несумненна?
Ці хочаці ты паехаць жыць
Туды, дзе лета захацела
З табой набыць яшчэ анлайн,
Туды, дзе восень заляцела
Табэ сказаць: «Яшчэ палай!»?
Без перапынкаў я жадаю
У сацсетках на цябе глядзець,
Апавічэнні слухаць дай мне
І ведаць, што ты побач дзесь.
Так проста ўсё: твае гаворкі,
Салодкі погляд мілы мой
У інтэрнэце, як вавёрка,
Знікае — болей ты ніхто.

Аляксея САМУСЕЎ

Дзяўчына-зорка

Цёплая, як сонейка,
Светлая, як зорка,
Цікавая, як жыццё,
Прыхожая, як кветка,
Самая вялікая зорка майго жыцця,
Мая надзея і мой лёс,
Маё паветра,
Мой дзень і мая ноч,
Маё жыццё і сэнс,
Мая добрая раніца і цёплы вечар,
Новы час і новы дзень,
Мой холад у ліпені і цяпло ў лютым,
Мая нечаканая зорачка.
Маё каханне!

Уладзімір ЯСЕЎ

Пара спатканняў

Нас гасцінна заісці запрашае
На бярозавік сонечны гай.
У пупышках жыццё набухае,
Расквітае святлом небакры.

Паспяшайся, глядзі, не спазніся
На спатканне з імклівай вясной,
У блакітнага дня закулісе,
Адурманенае сон-травой.

Чуеш ветру дрыготкія спевы?
Бачыш мрояў начных чараду?
Твае вусны расчуліць няўмела
Красавік пацалункам дажджу.

Дотык тонкіх, гарачых запяццяў
Панясе ад дарэмных трывог,
Птушкай з выраю вернецца ішасце —
Паспрабуў жа не спудзіць яго...

На вайне я ніколі не быў,
не насуў за плячмі аўтамам,
пад браней
не гарэў
і пад кулямі ў бой не хадзіў,
не страляў з мінамётаў
і зенітных гармат.
Я не быў партызанам,
не закладваў пад рэйкі трацілі,
як мой бацька, малым
ад разрываў снарадаў не глух,
у шпіталах ад гною мне раны
без наркозу
не чысціў хірург.
У дзяцінстве, як маці,
тыфам я не хварэў,
ад варожых салдат
не хаваўся ў балоце ніколі,
не збіраў, каб пад'есці,
пупышак з разгалістых дрэў,
не шукаў мёрзлай бульбы
ў заснежаным полі.
Зноў цяпло напайнае
бярозавым сокам ствалы,
на старое гняздо
ля бацькоўскае хаты
прыляцяць непазбежна
захоўнікі ішасця — буслы.
З фотаздымкаў пажоўклых,
ваенных
глядзіць на мяне юнакі,
усміхаюцца ветла дзяўчаты.
Нашы дзеці і ўнукі вітаюць вясну,
як віталі дзяды ў сорак пяты.
Што і як мне яшчэ напісаць пра вайну,
каб вавекі не ведаць пракрытай?!

Адліга

Нечакана ўвечары — адліга.
За акном звяніць твой цёплы смех.
Каламутна зеленае выган.
Сціх завей нудотны плач і скрыгат.
Палляцелі ледзяшы са стрэх.

Мне хочацца размяць у небе крылы,
Каб зноў адчуць і лёт, і ветру свіст,
Дзе месяц над ваколіцай павіс,
Дзе ручаём адліга забруіла,
Дзе снегу на дварэ амаль няма.
Ад'едзеш заўтра — вернецца зіма...

Блазан

Мой сябра з тварам самотнага блазна
Прыкідваецца, быццам зусім забыўся,
калі дазволіў надзеі загаснуць,
а сам за саломінку схпіўся,

калі ён ачуўся ў бяздонным свеце,
размаўляючы шлоахам
пра нятленнасць,
там, дзе між двума не ўзнікае трыці,
стаяў у прыцемках на каленях.

Каціліся зоркі слязьмі скупымі —
за чужымі вокнамі паўзмрок бяздоннай.
Былі незнаёмкамі мы —
слязьмі,
Не бачылі, хто й чаго з нас годны.

Вольга ШПАКОЎСКАЯ

Раніца прыгожая, але
абдымкі яе ледзяныя.
Яна грэецца ад мяне
і неба пачынае сваяціцца.
Зараз яно смачнае, жывое.
Мой погляд прагна ўпіваецца
ў яго бэжавую плоць
і ўбірае ў сябе свята.
Сонца халоднае, гордае,
з ім проста так не дамовішся:
трэба гуляць з яго прамянямі
і чакаць чуда, адкрыта і без надзей.
Вырашыла абмяняць цяперашні час
на мінулыя хвіліны.
Авантура скончылася правалам:

ўласнага сэрца...»

Мая восень

Вось і восень прыйшла,
І душа мая зноў апынулася ва ўспамінах
аб восені той,

Калі я быў у цябе закаханы.
Я быў ішчаслівы тады і не мог сабе ўявіць,
Што так хутка скончыцца радасць мая.
Праблягалі дні сонечных праменьняў —
падала залатая лістота,

І ніхто не ведаў аб тым,
што гэта апошня наша пара,
Як і апошнім быў той вечар,
Калі доўгімі гадзінамі сярэд мільёнаў зор
я шукаў цябе.

І так не знайшоў у гэты зорны вечар,
А назаўтра назаўсёды згубіў.

Сафія НАТСІДЗІС

Мой Магілёў

Хмарка белых матылёў
За акном лятае,
Упрыгожыць Магілёў,
Калі не расце.

Сэрца ціхенька п'яе,
Поўнае кахання, —
Для чаго я на Зямлі —
Болей не пытанне.

Над высокім дахам
Родны сцяг лунае.
Хораіша жывецца!
Цішыня над краем.

Анастасія МЫТНІК

Чарневічы

Мая вёсачка, маленькі куточак,
Я помню, там пляла
з дзьмухаўцоў вяночак,

Помню, з суседскімі хлопчыкамі
ў футбол гуляла,

А потым вясёлыя песні складала.
Помню стары мудры клён
І як цвіў у полі лён.

Помню сваю старую сяброўку,
З ёй мы гулялі весела і лоўка.
Помню, як ездзілі ў лес,
А яшчэ там у маі ўсюды цвіў бэз:
Уся мая вуліца бэзам цвіла,
Каб туды вярнуцца — я б, мабыць,
усё аддала!

Помню сваіх сябровак школьных —
Добрых, жартоўных і часам
павольных.

Заўсёды разам мы гулялі,
Пасля школы калісьці кароў сустракалі,
Там мы дурэлі і песні спявалі.
Помню сваю хату, школу родныя,
І маленства дні пшчотныя.
Гэта не вярнуць і гэтага няма,
І спусцела школьная зямля.
Але ў маёй памяці застанецца —
вёска Чарневічы —
навекі ў маім сэрцы!

Наталля МІХАЛЬЧУК

* * *

У паміраючае лісце
Моўчкі белы снег упаў.
І на досвітку калісьці
Ты мяне пашкадаваў.

Бачыў, басанож я крочу,
Як па снезе, па журбе,
Ды не напракаюць вочы,
Непатрэбныя табе.

Міласэрны ты мой княжа!
Не святлей, дарэчы, снег.
Хто ў гэтым свеце скажа,
Што хахаць ад жалю — грэх?!

Фота вярхоўнага ўстава «ЛіМ»

І на досвітку тужлівым
Ты ў дом мой зазірнуў.
І свой жаль мне, срэбра нібы,
У далоні працягнуў.

Чым жабрачкай закаханай —
Лепей босай у раку?
Так. Ды сэрца не стрымала.
...Нібы лёд кальнуў руку.

Аляксей БІРУКОЎ

Рабіна

На вясковым задворку,
пад вішнёваю квеццю,
Пад раскошаю яркай чырвонай
шыпышын
Ціха грэла на сонцы сваё кволае вецце,
Сваё сціплае лісце маладая рабіна.

Людзі крочылі побач, але не заўважалі
Ні яе прыгажосці, ні яе існавання,
Толькі зорачкі з ёю ў начы размаўлялі,
Толькі сонца вітала яе з самага рання.

Непрыкметна праходзілі восень і лета,
Непрыкметна ляцелі вятры над зямлёю,

Час ішоў і, нарэшце, зусім непрыкметна
Заквітнела яна прыгажосцю сваёю.

Загарэлася яркай чырвонай пшчотай,
Вераснёўскай красой, пералівам караляў,
Цалавалі вятры ёй разную лістоту,
І сівыя дажджы косы ёй
расчалі.

О рабіна мая, прыгажуня рабіна!
Што ты бачыш у сне пад бялюткай
завей?
Ціхі шоргат дубоў і наспелай збажыны,
Ззянне зорак і сонца заўжды цябе грэюць.

О рабіна мая, чараўніца рабіна!
Колькі радасці бачу ў знаёмым убранні,
Калі ты побач з хатай,
нібы тая дзяўчына,
З сарамлівай усмешкай чакані
спаткання.

Толькі хто ж сюды прыйдзе сівым
надвячоркам?
І каго ты ўбачыш тут ночкаю гэтай?
Пад зязюліны песні ў россыпах зорак
Ты прымаеш пачуцці закаханых
паэтаў.

Маргарыта САДОЎСКАЯ

Рабінка

Павольна іду па вуліцы. Раптам мае сумныя думкі перарывае дзіўны гук. Падымаю галаву і бачу ў небе жоргаваў. Высока ляцяць яны роўным клінам па пранізліва блакітным бяздонным небе і дасылаюць апошняе прывітанне роднай зямлі з нябёсаў. Нешта здрыганулася ў грудзях ад гэтага курлыкання. Я агледзелася вакол — неяк зусім неўпрыкмет надышла восень. Дрэвы і кусты, яшчэ ўчора зялёныя, сёння чараўніца восень размалявала разнастайнымі адценнямі жоўтага, ружовага, вогненнага, барвова-чырвонага. Толькі дзе-нідзе невялікая зялёная пляма. Восень — самы прыгожы час года. Калі яшчэ ўбачыш такую разнастайнасць фарбаў у прыродзе!

Заходжу ў парк. Пад нагамі шамаціць лісце клёну. Колькі яго ўжо апала?! Збіраю кляновае лісце і пляту залаты вянок. Адзяваю на галаву і адразу ўяўляю сябе каралевай восені. Мінакі ўсміхаюцца. Настрой паляпшаецца. І раптам сярод гэтага золата я ўбачыла яркае пунсовае вогнішча. Падыходжу бліжэй: гэта рабінка. Доўга гляджу на яе, бо рабіна — маё любімае дрэва. Здаецца, няма яго прыгажэй.

Кучаравыя лісточкі падобны на лёгкія карункі. Вогнішча ўжо злёгка абпаліла яго бакі, але яны яшчэ захавалі летнюю зеляніну. А яе пурпурныя гронкі палаюць яркім чырвоным полымем. Гронкі рабіны здаюцца гарачымі — працягнуеш руку, каб сарваць агністую кветку, і адразу апячэшся.

Летам рабінка была зусім непрыкметная сярод іншых дрэў. Можна, крыху зграбнейшая і ружавейшая, чым астатнія. Але восень падарыла гэтаму дрэўцу непаўторную казачную прыгажосць, вылучыла яго, зрабіла не такім, як усе. Хутка ўсе дрэвы страцяць свой прыгожы яркі ўбор. І толькі рабіна яшчэ доўга будзе радаваць нас сваім убраннем і нагадваць пра гарачае лета.

Вераніка БАЙЦОВА

Люстэрка

У маёй спальні ёсць старое люстэрка. Вялікае, авальнай формы, з мудрагелістым арнамантам на важкай раме з цёмнага дрэва...

Не памятаю, калі і як гэтае люстэрка ў мяне з'явілася, часам нават здаецца, што яно было са мной з самага нараджэння — глядзела на мяне са столі...

Кожны дзень, прачынаючыся і засынаючы, я вымушана ныраць у яго халодную роўнядзь, углядацца ў вочы дзяўчыны з «таго боку».

Дзяўчына з «таго боку»... Яна не рухаецца, яе чорныя, як смоль, зрэнкі не сочаць за маімі перасоўваннямі, але мне заўсёды здаецца, што яна бачыць мяне, нават калі з галавой накрываюся коўдрай. За ўсе тыя гады, якія яна жыве у люстэрцы маёй спальні, яна не прамовіла ні слова (а ці ўмее яна наогул гаварыць?), але ў яе вачах, вуснах — і нават валасах — няма дакор. Якое б праведнае жыццё я ні вяла, сваім бяздушным позіркам яна выдзірае з глыбінь маёй памяці ўсе самыя дрэнныя ўчынкі. Часам я не сплю з-за гэтага позірку ўсю ноч — так і стаю да святання басанож перад люстэркам. І пакуль скразны вецер перабірае складкі маёй піжамы, я змагаюся з жаданнем працягнуць сваю далонь да халоднай паверхні люстэрка, бо мне здаецца, што навобмац яно будзе як ртутнае возера... Возера, на дно якога мяне зацягне ўчэпістая рука...

І колкі позірк, і той факт, што не магу ўцячы ад гэтага люстэрка, — усё пахолае, але дрыжаць маё цела прымушае зусім іншае...

Калі ўважліва разглядаю ўсе рысы і лініі дзяўчыны з «таго боку», з грудзі вырываецца нямы крык, бо яна, як дзве кроплі вады, падобна да мяне...

Творчыя лёсы, як і жыцця пракосы. Падабенства ў кожнага чалавека няма і быць не можа. Ужо хоць бы таму, што ў абодвух выпадках не ўсё залежыць ад яго самога. Хай гэта творца ці звычайны грэшны, качучы словамі Уладзіміра Караткевіча, адзін з «мільярда двухногіх». Жаданні, несумненна, шмат значачы і пры пэўных намаганнях даюць чаканыя плён. Ды над кожным ёсць яшчэ і воля Гасподня. А Усвышні лепш ведае, што павінна быць і як. Таму і сталася так, што Уладзіслаў Рубанаў за дзесяць гадоў выдаў пяць кніг.

прывечаныя вёсцы». Яна заўважыла і перанасычанасць асобных твораў мясцовай гаворкай, звярнула ўвагу на частае ўжыванне слова «маіць». І ўсё ж кніжка «Вокны без фіранак» прагучала. Яе заўважылі тыя чытачы, якія любяць беларускую літаратуру, не зважаючы, ці з'яўляецца пісьменнік любімым чытачом.

Падзіслава Рубанава пазней, калі ён выдаваў кнігу за кнігай. Адчулі, што ён самабытны, перспектывны пісьменнік. І што — таксама важна, хоць пра гэта звычайна і не гавораць, — сумленны. Правільнасць падобнага меркавання пацвердзіла ўжо кніга «Пахі адталай зямлі».

жыццяпіс «маленькага чалавечка». «Людзі не могуць паасобку, рана ці позна сутыкаюцца, якія б яны чужыя ні былі, дзе б яны ні рабілі, у якіх бы дамах ні жылі б, бо ва ўсіх у іх пад ботамі зямля, як той асінавы злом для розных птушак, мурашоў ды казіюлек» — у гэтых словах увесь Грышка Пруцікаў, сам-насам з людзьмі, з зямлёй і з самім сабой. А гэта таксама важна, бо ён, як ніхто іншы, суровы суддзя сваім учынкам і паводзінам, сваёму ўчарашняму і сённяшняму. І будучыні таксама. І тое, што ў яго кніжцы аповесці Грышка «ставіў зруб: паклаў ужо некалькі вянцоў, і яны кожнаму кідаліся ў вочы спелай, васковага жаўцізноў»,

Непрыкметнасць — сведчанне таленавітасці?

Першая з іх — «Вокны без фіранак» (1981) — на маім пісьмовым сталі. Выйшла ў некалі папулярнай серыі «Першая кніга праязака». Памятаю, як хараша, светла было на душы, калі ўпершыню далучаўся да лёсу яе персанажаў. Усе яны — студэнты, вясковыя, нядаўнія гараджане, якія вярнуліся на перыферыю, а па ўзросце і маладыя, і старэйшыя, прататыпаў якіх пісьменнік ведаў. З дзесяці твораў найбольш уразіла апавяданне «Свеціцца лісце», што гэты зборнік адкрывае.

Твор пра студэнта-выпускніка Алесь Мірончыка, у якога раптам адбыўся душэўны пераворот: «Хацелася нечаканага незвычайнага і да забыцця ўражлівага, бясконцага, як сусвет. Каб яго хапіла на ўсё жыццё і каб боязна было падумаць, што знойдзена абарвецца некалі, як абрываецца ў рыбака лёска, калі ён цягне неспаскойна дужую рыбіну, і што прыйдзе потым позняе ўсведамленне згубленага шчасця, ад якога застаецца толькі горкае расчараванне».

У гэтую хвіліну ён думаў пра Любку-аднакурніцу. Кахаў яе пяць гадоў, але ніяк не мог у гэтым прызнацца. Нарэшце запрасіў за горад, дзе прыйшла чаканая часіна ўзаемнасці: «Лёгка было на душы. Для поўнага шчасця не хапала хіба толькі крылылаў, каб узляцець у неба і кружыцца ў ім разам з вяртлявымі шылахвостымі ластаўкамі».

Любка, аднак, не такая рамантычная, як ён. Да яго захаплення, што лісце — без сонца — а свеціцца, паставілася спакойна «Ну і што?» — паціснула плячыма...». Алесь спрабуе пераканаць, якая непаўторная прыгажосць наўкола, які важны гэты момант у іх жыцці, бо зразумелі ўжо, што неабходны адно аднаму. Толькі не здагадваюцца яшчэ, што праз гадзі ўспомняць і гэтую паездку за горад, і гэтае свячэнне лістоў — сапраўднае свята пачуццяў.

Апавяданне «Светлае лісце» — пранізліва-яснае, надзіва ўзнёслае. Адчуваецца, што пісалася на адным дыханні, як можа пісацца твор, у які аўтар, сумняваюцца не даводзіцца, укладвае ўсю сваю душу. У кніжцы і проза на так званую гарадскую тэматыку — «Леапольд», «Ты мне вярнула пшчоту». Але персанажы іх — рэзкая супрацьлегласць Алесю. Ужо тады Уладзіслаў Рубанаў добра разумее, што ў жыцці свята куды меней, чым будняў. Яны ж, будні гэтыя, часта пазбавлены прывабнасці, бо агаляюць у чалавеку шмат і наноснага, нават бруднага.

Малады пісьменнік асуджаў прыстасаванства, спекуляцыю («Леапольд»). Паказваў, да чаго можна дайсці, калі жыць толькі па разліку, забываючы аб няпісаных законах маральнасці («Ты мне вярнула пшчоту»). Узіраючыся ў жыццё, апісваў яго так, як сапраўдны жывапісец. Запняў увагу на плыні паўсвядзеннасці, перакананы, што якраз з саміх будняў і пачынаецца тое, што значна пазней дазволіць нашадкам меркаваць пра нас і нашы справы.

Апавяданні «Плісца», «Буслы на снезе», «На радаўнішчу», «Паляванне» — своеасабытныя накіды да нечага больш значнага. Ды і таго, што пра персанажаў апавядаецца, дастаткова, каб меркаваць пра іх індывідуальнасць. Усе яны жывуць у вёсцы. Але гэта не так званая вясковая проза, а калі быць дакладным, проза з маральна-этычнай падсветкай. Жыццё вёскі — фон, на якім раскрываюцца няпростыя характары.

Былі ўсе падставы гаварыць пра плённасць аўтарскіх пошукаў у спасціжэнні складанасці ўнутранага жыцця нашага сучасніка. Хоць першая кніга сведчыла і аб тым, што калі-нікалі аўтару бракавала ўмення належна будаваць сюжэт, вылучыць галоўнае ў паводзінах персанажаў. Часам злоўжываў дыялектнымі словамі. Некаторыя апавяданні — «Тры дні ў касавіцу», «На радаўнішчу», «Ты мне вярнула пшчоту» — расцягнутыя. Яны шмат выйгралі б, калі б былі апунчаныя пабочнымі эпізодамі, непатрэбнымі падрабязнасці.

Вартасці і недахопы прозы Уладзіслава Рубанава на пачатку яго творчасці добра адчула крытык Лідзія Савік: «Найбольш удаліся У. Рубанава апавяданні,

На карысць гэтага асабліва сведчыла аповесць «Каштаны». Галоўны герой яе Пётр Чаронка — з шэрагу людзей, якія знаходзіцца на самым пачатку сваёй самастойнай жыццёвай дарогі. Пытанні, што паўстаюць перад кожным новым пакаленнем — як жыць, што чакае цябе наперадзе, дзе арыенціры, якія стануць пуцяводнай зоркай? — для яго набываюць большы значны сэнс, чым для некаторых. У многім ён не такі, як усё. Там дзе іншыя шукаюць зручнейшы шлях, ён выбірае цалік. Для яго сумленнасць, прынцыповасць — не гучныя словы.

Апавяданні з другой кнігі Уладзіслава Рубанава з першай узялі тое лепшае, што характарызавала яго прозу: павага да факта, эмацыянальна-вобразная насычанасць,

чакаў сына з турмы — пацвярджэнне правільнасці і трываласці яго жыццёвай пазіцыі.

Сустрэча бацькі з сынам у творы займае не так і шмат месца. Аднак адразу відаць, наколькі Уладзіслаў Рубанаў умее псіхалагічна дакладна паказаць чалавечую душу, як уважлівы ён да перадачы зрухаў, якія адбываюцца ў людзей тады, калі штосьці ў іх жыцці пераймаецца. Тое, чым жылі дагэтуль Грышка Пруцікаў і яго жонка Лісаветка, больш-менш усталявалася, увайшло ў звыклую каліну. Канешне, не пакідалі думкі-разгады пра сына, але ў астатнім існавала пэўнасць. Цяпер жа павінна адбывацца новае прыціранне адзін да аднаго — у першую чаргу бацькі да сына і, наадварот, сына да бацькі. Асабліва калі ўлічыць, што Міша ўжо не ранейшы.

У хвіліны роспачы, няпэўнасці, азлобенасці, праўда, падагрэтай чаркай, ён каторы раз гатовы перайсці мяжу даверу: «Бацька, адстан! — раптам скажы скрозь сцягтыя зубы. — Не лезь мне ў душу, ты мяне знаеш...» «Не лезь мне ў душу» — хутчэй не пагроза, а боль. Страшны боль, калі чалавек адчувае, што ўсё нібы насуперак яго волі, быццам нейкі злы знак вісіць над яго лёсам.

На фоне іншых твораў у кнізе «Цёплы пух адуванчыкаў» (у яе увайшлі таксама аповесці «Грэцкі арэх», шэраг апавяданняў) аповесць «Грыбавар» вылучаецца цвярозым стаўленнем да жыцця. Не выгіршыныя героі, не нечаканыя сітуацыі вабілі Уладзіслава Рубанава. Ён прыглядаўся да пластоў жыцця, якія не заўсёды навідавоку. Каб убачыць іх, неабходна мець і пачуццё грамадзянскасці, чалавечнасці. Увогуле, задума твораў, падобных «Грыбавару», выспявае спакваля. Калі працэс гэты паскорыць, то можна шмат страціць у мастацкіх адносінах.

Падобнай унутранай перасцярогі Уладзіслаў Рубанаў не мог не адчуваць, таму адначасова працаваў і над творами іншай праблематыкі. У гэтым пераканала кніга «Таямніца птушынага гнязда», адрасаваная старшакласнікам.

Век Уладзіслава Рубанава быў нядоўгім — усяго 41 год. Яго жыцця абарвалася трагічна 21 ліпеня 1994 года. Звычайна ў падобных выпадках сцвярджаюць: пры нявысветленых абставінах. Ніхто яго не забіваў. Ніхто на яго руку не падымаў, толькі... Чытаеш пасмяротна апублікаваныя раманы «Не аднойчы забіты» («Маладосць», 1994, № 1, 2), які неўзабаве выйшаў асобнай кнігай, і адчуваеш, як няўзлыбна было яму ў жыцці. Галоўны герой Кастусь Чуйкевіч, які працуе ў літаратурным часопісе «Дзеі перамагаюць», — гэта ў пэўнай ступені і ён сам.

Штосьці містычнае ў гэтым запісе ў нататках 1972—1992 гадоў («ЛіМ», 1999, 10 верасня, публікацыя Алесь Асташонка): «Сёння, 10 жніўня 92-га, раніцою я, прачнуўшыся, убачыў ніжэй левага пляча, калія ключыцы, драпіны. Паралельна плячу. Іх пяць, дзве з іх перакрываюцца. Такія (выдзелена самім Уладзіславам Рубанавым. — А. М.) падобныя на Ісуса Хрыста. Іх, канешне, мог сам я нанесці ў сне, а можна думаць, што гэта якісьці загадкавы знак. Здаецца, яшчэ раней на пальцах ні з таго ні з с'го (адкуль?) я выяўляў парозы. Паходжанне іх мне не помнілася...»

Роздум выклікае і гэты запіс: «Я любіў у жыцці быць непрыкметным, а ў літаратуры быць непрыкметным немагчыма». Сапраўды, у параўнанні з тымі, хто пішчом лез даказваючы сваю геніяльнасць, а тым больш з асобнымі сённяшнімі «класікамі», ён быў непрыкметным. Ды ці не гэтага «непрыкметнасць» пасвойму засведчыла яго таленавітасць? Для літаратуры ён зрабіў шмат. У тым жа 1994 годзе выйшла і яго кніга «Дзяўчына з начной кавярні». Праз трынаццаць гадоў раманы «Укус змяі» і «Паветраная жанчына» з'явіліся ў серыі «Беларуская проза ХХ стагоддзя».

Яго творчасць — адзін з найбольш значных набыткаў беларускай літаратуры 80-х — першай паловы 90-х гадоў мінулага стагоддзя.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Колаж: Святлана Таргонская

метафарычнасць радка, разгорнутасць пейзажаў, строга выяўленая індывідуальнасць персанажаў. А яшчэ вельмі важнае стаўленне да звычайных людзей.

Апошняя крытыка не спадабалася. Яна, праўда, не адмаўляла, што героі надзелены «самымі лепшымі духоўнымі задаткамі з маральна-этычнага кодэксу чалавечтв», але... З'явілася і такая выснова: «<<...> перад намі звычайныя «сярэдня» людзі са сваім «сярэднім», нягледзячы на ўсю нязвычайнасць і трагічнасць лёсаў, жыццём». Маўляў, ні да чаго добрага твае ваганні, дарагі творца, не прывядуць. Як ні пішы, а «сярэднясць» застаецца.

Канешне, можна паразважаць і наконт таго, што не так важна, які персанаж прываблівае пісьменніка: той самы «сярэдні» ці звычайны інтэлектуал, інтэлігентнасць яго, праўда, не ідзе далей захаплення ўсім чужаземным, а ён падае яго нам, чытачам, як індывідуальнасць. Няхай і з усім адмоўным. Ці і сам застаецца на ўзроўні гэтай сярэднясці ў асэнсаванні падзей, з'яў, учынкаў.

Толькі ў гэтым няма патрэбы, бо «сярэдні» герой Уладзіслава Рубанава, скажам, не хто іншы, а былы франтавік, які застаўся без рук, сумленны і прынцыповы чалавек Пётр Максімавіч Рубчына, з якога бярэ прыклад малады журналіст Мікалай Бібічык. Гэта я ўжо зазірнуў у трэцюю кнігу Уладзіслава Рубанава «Цёплы пух адуванчыкаў», а калі дакладней — у аповесць «Разам па жыцці». Рубчына — сапраўдны народны характар. Ёсць чаму ў яго павучыцца. Што і робіць Бібічык, ад імя якога выдзецца апавед.

Каларытны і Грышка Пруцікаў з аповесці «Грыбавар». Ён таксама «сярэдні персанаж», «маленькі чалавек на зямлі», як сказана ў творы. Быццам нічога адметнага ў ім. Увесь час жыве ў родных мясцінах. Працаваў на трактары, а цяпер кінуў «з-за прынышчу», бо не змог дараваць старшынні калгаса абразы. Ды і ў сям'і ў Грышкі неладзі, дачка ніяк не ўладкуе асабістае жыццё, а сын, дэмабілізаваны ў вайска, пабіў чалавек, адбывае пакарэнне.

А колькі такіх Пруцікаў на нашай грэшнай зямлі?! Сумленныя, яны — сама ўвасабленне душэўнай чысціні і прыгажосці, трываласці народнай маралі. Пра гэта і не забывае Уладзіслаў Рубанаў, падаючы

З любоўю да Беларусі

Заснавальнікам і арганізатарам Міжнароднага Беларускага конкурсу-фестывалю мастацтваў «Беларусь — мая песня», які ўжо ў 18 раз прайшоў у гарадской акрузе Самара ў вочным і заочным фармаце і па праве лічыцца візітнай карткай Рэспублікі Беларусь і Беларускага мастацтва на самарскай зямлі, штогод выступае Самарская абласная арганізацыя беларусаў і выхадцаў з Беларусі «Руска-Беларускае Братэрства 2000» пры інфармацыйнай падтрымцы Адміністрацыі губернатара і міністэрства культуры Самарскай вобласці, Адміністрацыі гарадской акругі Самара і ДКУ СВ «Дом дружбы народаў».

За час свайго існавання мерапрыемства было мноства верных прыхільнікаў і сяброў не толькі на Самарскай зямлі, але і ў многіх рэгіёнах Расіі, а таксама ў краінах блізкага і далёкага замежжа, бо з 2015 года фестываль мастацтваў «Беларусь — мая песня» набыў статус міжнароднага.

Сёлета ён праводзіўся ў партнёрстве з дзяржаўнай установай культуры змешанага тыпу «Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур» (Рэспубліка Беларусь) і муніцыпальнай бюджэтнай установай дадатковай адукацыі «Цэнтр пазашкольнай адукацыі «Творчасць»» (Самара).

Прэзідэнт Самарскай абласной арганізацыі беларусаў і выхадцаў з Беларусі «Руска-Беларускае Братэрства — 2000» Ірына Глуская, якая ў 2004 годзе стала заснавальнікам і ініцыятарам правядзення фестывалю, падкрэсліла, што ў гэтым годзе мерапрыемства прымеркавана да юбілейнай даты — 140-годдзя з дня нараджэння класікаў беларускай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Конкурсныя нумары на суд журы прадставілі творчыя калектывы і салісты з Мінска і Брэста, гарадоў Казахстана і Арменіі, горада Сцерлітамак і вёскі Балтыка Іглінскага раёна Рэспублікі Башкартастан, Феадосіі і Алушты, Томскай вобласці, Бранска, Масквы, Санкт-Пецярбурга і іншых гарадоў, дзе шануюць самабытную культуру Беларусі.

На думку членаў журы, прадстаўленыя творчыя нумары ўдзельнікаў фестывалю былі прафесійна падрыхтаваныя як па змесце, так і па сцэнічнай культуры. Пешлыя разнастайнасць твораў беларускай тэматыкі і прыгамісты беларускіх касцюмаў. З улікам юбілейнай даты класікаў беларускай літаратуры абавязковай умовай удзелу ў намінацыі «мастацкае слова» ў фестывалі 2022 года было выкананне твораў Якуба Коласа і Янкі Купалы.

Дыплом лаўрэата I ступені атрымаў і Раман Безраоўскі з ДБАУ САШ с. Кацярынаўкі м. р. Безянуцкай Самарскай вобласці (педагог Вольга Пісарова). Ён прачытаў верш Янкі Купалы «Сладчына». Шчырасць, перакананасць і вера ў словы, напісаных пэтам, — адметная рыса выканання Рамана.

Усіх членаў журы зачараваў пастаянны ўжо ўдзельнік фестывальных мерапрыемстваў беларусаў Самарскай вобласці Віталь Бартахаў (Алушцінская беларуская нацыянальна-культурная аўтаномія «Сябрына»).

Удзельнікі конкурсу-фестывалю.

У яго выкананні прагучаў урывак з паэмы Якуба Коласа «Новая зямля» — «Рапіца ў нядзельку». Журы аднагалосна ўдасгоіла Віталь Бартахава з Янечнай Алушты дыплом лаўрэата I ступені.

Гавораць, што танец — душа і нораў народа... Харэаграфічны ансамбль «Самоцветы» з МБУ ДА «Дзіцячая школа мастацтваў № 7» г. а. Самары (педагог Вольга Мінабудзінава), прадставіў на адборачны тур беларускі народны танец «Мітусь», а ансамбль народнага танца «Вдохновение» з МБУ дадатковай адукацыі «ДШМ № 3 «Младасць»» г. а. Самары (кіраўнік, педагог Маргарыта Варанецкая, канцэртмайстар Алена Ільсавая) — беларускі танец «Вясковая полька». Усяго на вочна-заочны адборачны тур было прадстаўлена больш за 50 харэаграфічных нумароў, многія з якіх удасгоілі дыплом лаўрэатаў фестывалю.

Прадставілі і вакальнае мастацтва. Лізавета Глубінец з Самарскага сацыяльна-педагагічнага

каледжа (педагог Альбіна Махмутова) з асаблівай душэўнасцю выканала беларускую народную песню «Рэчанька».

У выкананні ансамбля «Белая Русь». Рэгіянальнай грамадскай арганізацыі нацыянальна-культурна аўтаноміі беларусаў у Томскай вобласці (кіраўнік Аляксандр Сакулін) прагучала песня «Сінеокая» (муз. Я. Алейніка, сл. Ю. Быкавай). Вельмі душэўна выкананая калектыўная песня: чалавек, які ніколі не бываў у Беларусі, адразу змог бы даведацца пра краіну: «...Сінеокая! Надо мною і тобою небо сінее // Разрезают клином стаи журавлины // Покидая сторону свою родимую, любимую // Сінеокая! А вокруг озёра и леса бескрайние // Травы росами осыпаны хрустальными // Понимаешь, не нужны мне страны дальние // Здесь моя любовь...».

На адборачных турах было шмат лірычных песень пра Беларусь, якія прафесійна выконвалі канкурсанты, укладваючы ў кожнае слова часцінку душы і сэрца.

Як адзначылі ўдзельнікі журы, было складана з такой разнастайнасцю выбраць найлепшых, але ўсе выканаўцы былі ўдасгоілы дыплом лаўрэатаў I ступені.

А Гран-пры па аднагалосным рашэнні журы быў прысуджаны Алесі Тубалец з МБУ ДА «Дзіцячая школа мастацтваў № 4» г. а. Самары (кіраўнік Марына Тубалец). Алеся выканала песню «Белыя росы» (муз. А. Елісеева, сл. А. Зотова).

Больш за 100 харэаграфічных калектываў, звыш 300 салістаў і вакальных ансамбляў Самары і Самарскай вобласці, іншых рэгіёнаў Расіі, краін блізкага і далёкага замежжа сталі сёлета ўдзельнікамі Беларускага нацыянальнага фестывалю-конкурсу мастацтваў «Беларусь — мая песня».

Аргамітэтам было прынята рашэнне не праводзіць сёлета гала-канцэрт лаўрэатаў, а фінансавыя рэсурсы, зарэзерваваныя заснавальнікам на гэце мерапрыемства, накіраваць на дапамогу людзям, якія прыехалі з Данбаса ў Самарскую вобласць, і з канцэртнымі праграмамі лаўрэатаў фестывалю выступіць для іх на пляцоўках пунктаў часовага размяшчэння.

— Фестывальныя мерапрыемствы завершаны, і я хачу выказаць словы шчырай падзякі ўсім удзельнікам гэтага штогадовага творчага форуму, педагогам і кіраўнікам творчых калектываў, якія падрыхтавалі на конкурс цудоўныя нумары, — адзначыла Ірына Глуская, старшыня журы XVIII Міжнароднага конкурсу-фестывалю мастацтваў «Беларусь — мая песня».

Мікалай БОЙКА, фота аўтара

Старонкі лунінецкай гісторыі

XVIII літаратурна-краязнаўчая канферэнцыя «Лунінецкая памяць», што прысвечаная Мікалаю Каліноўчы (18.12.1950—24.07.1990) праведзена на чатырох дзядоўных пляцоўках.

Уклад пісьменніка ў гісторыю Лунінецчыны як частку гісторыі Беларусі быў ацэнены на нацыянальным узроўні. Сёлета Саюз пісьменнікаў Беларусі стварыў камісію па творчай спадчыне нашага земляка. Дарэчы, юнакі і дзяўчаты раёна, выхаваныя на патрыятычных традыцыях, унеслі свой уклад у захаванне гістарычнай памяці — прынялі ўдзел у здымках дакументальнага фільма «Ляхва. Цана свабоды».

Сярод самадзейных артыстаў, чые здольнасці высока ацанілі сталічныя творцы, пераважалі вучні гімназіі г. Лунінец. Менавіта тут адбылася цырымонія ўзнагароджання памятнымі дыпломамі — традыцыя штогадовай сустрэчы. Грамата пракуратуры раёна ўручана калектыву гімназіі, які адзначыў пракурор Юрый Пракапчук, «За ўдзел у праекце, які адлюстравваў адну са старонак генацыду беларускага народа ў перыяд нямецка-фашыскай акупацыі».

Напярэдадні канферэнцыі праводзіўся традыцыйны конкурс юных чытальнікаў вершаў краязнаўчай тэматыкі. Дыпломы памяці М. М. Каліноўча заснавала станцыя Лунінец у знак удзячнасці за аднаўленне чыгуначнай гісторыі горада. Сёлета, не мяняючы намінацыі, пераможцамі ХХІІ творчага конкурсу вышырылі назваць удзельнікаў здымак. Яны прадэманстравалі не толькі артыстычныя здольнасці, але і цвёрды характар, усведамленне запатрабаванасці іх мастацкага ўмення ў даволі нязручных умовах (агонь, балота, натуральна сыграныя здэкі «акупантаў»). Гэта стала сведчаннем сапраўднай грамадзянскай адказнасці моладзі.

Дваццаць шэсць юных лунінеццаў атрымалі дыпломы з партрэтамі Мікалая Каліноўча! Начальнік станцыі Лунінец Сяргей Скіба ўручыў узнагароды старшакласнікам. На канікулах будучы адзначаны ляхвэцкі шэсць выпускнікоў гімназіі, якія сёлета сталі студэнтамі. Двух самых маленькіх артыстаў — дзядоўнікаў — павіншаваў старшыня суда раёна Міхаіл Дзенісовіч. Падарункі дзецям падрыхтавала гарадская арганізацыйная

структура ДТСААФ. Узнагароды ўручыла інструктар-метадыст Алена Пятрэнка.

Падрыхтоўка да здымак фільма ажыццяўлялі рэжысёр і пастаноўшчык, але ўсё ж надзвычай важнай была падтрымка педагогаў, якія перажывалі за сваіх падпечных. Дыпломам «Настаўнік, аддадзены дзецям» адзначаны намеснікі дырэктара гімназіі Ірына Абрамяна і Наталля Скамейка. З падзякай за патрыятычнае выхаванне падрастаючага пакалення ўзнагароды ўручыў начальнік раённага аддзела УКДБ па Брэсцкай вобласці Анатоль Сацута.

Для кожнага Год гістарычнай памяці стаў асаблівым. Усе, хто меў дачыненне да кінапрацэсу ў Ляхве, захоплены новымі ведамі аб няпростай «кухні» здымак. І ўсё ж найбольш значнай падзеяй лічым 1030-годдзе праваслаўя на беларускіх землях. У рамках юбілею лунінецчане адзначылі 400-годдзе Дзятлавіцкага Нова-Пячэрскага праваслаўнага манастыра. Годна ўвечкавечыць падзею здолела таленавіты мастак Дзіна Грушэўская. Яна актыўна ўдзельнічала ў абодвух праектах і адзначана дыпломам памяці братаў Ішчанкаў — Георгія (1901—1988) і Міхала (1909—1937), сынаў чыгуначніка, якія ў першай палове XX стагоддзя спрыялі мастацкаму афармленню Лунінецка. Начальнік дыстанцый пуці Арцём Кіпчэвіч (дарэчы, ураджэнец сямі Кіпчэвіч) уручыў Дзіне ўзнагароду з падарункам — пэндзлямі.

Славуціцкаму гораду была спявачка Ксенія Бясан (1919—1963). Пасля падзей 17 верасня 1939 года яна стварыла Лунінецкі сляянскі хор, які паспяхова выступаў не толькі ў абласным Пінску і сталічным Мінску, але і на дэкадзе Беларускага мастацтва ў Маскве. Дыплом яе памяці заснаваў чыгуначны «ДорОРС», які прадстаўляла галоўны спецыяліст Ніна Аксёнава. Сёлета ўзнагароды адзначаны сын вядомага ў раёне дзеяча партызанскага руху, спявак царкоўнага хору храма іконы Божай Маці «Спагваленне загінулых» Міхаіл Тараўкоў.

Дыплом памяці бацькі і сына — заснавальніка музычнага мастацтва ў Лунінец Аляксея (1874—1954) і Аляксандра (1910—1945) Матэусаў — атрымаў узорны вакальны ансамбль «Залатое птушаня» (мастацкі кіраўнік Галіна Гімбатава) Цэнтра дзіцячай творчасці.

Дыпломам памяці пэатэсы Вольгі Аляшкевіч (1977—2005) ўзнагароджаны шасцікласніцы Рэната Чарнавокая і Аляксандра Ярмац, якія робяць першыя крокі ў стварэнні вершаў разам з настаўніцай беларускай мовы і літаратуры Святланай Кузьміч. Гэта прадстаўніцы СШ № 2 г. Лунінец, дзе працягнулася канферэнцыя.

Анатоль Сацута, Ірына Абрамяна і Наталля Скамейка.

Ганаровыя гасці запрасілі азнаёміцца з праектам «Літаратурная Лунінецчына», што сёлета створаны пры садзеянні раённай газеты «Лунінецкія навіны». Заірнуў у мемарыяльны каток выпускнікка-1968 школы Мікалая Каліноўча. Начальнік аддзела па адукацыі райвыканкама Мікалай Гарадкавец назваў афармленне сямі філалагічных кабінетаў спевацельным музеем. Ён падзякаваў кіраўнікам раённых структур і транспартных калектываў за ўвагу да найважнейшага сегмента сацыяльнай сферы, далучэнне да патрыятычнага выхавання вучняў.

Хочацца спадзявацца, што многім лунінецчанам таксама будзе цікава бліжэй пазнаёміцца з аўтарам розных часоў, якія занатавалі старонкі лунінецкай гісторыі. Другая школа запрашае!

Таццяна КАНАПАЦКАЯ, фота даслана аўтарам

Выстаўка жывапісу, графікі і скульптуры «Структура майстэрства» працуе ў Магастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Галоўная экспазіцыя з шэрагу прымеркаваных да 75-годдзя Мінскага дзяржаўнага мастацкага каледжа імя А. К. Глебава праектаў знаёміць з работамі педагогаў адной з вядучых устаноў мастацкай адукацыі. Ubачыць творы самых розных мастакоў можна да 18 снежня.

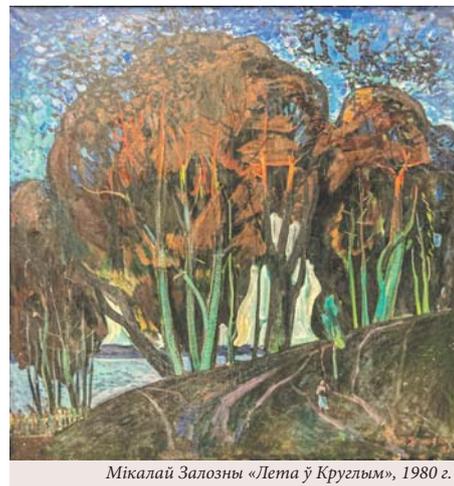
3 каштоўных круцінак

Галоўная задача выставак, прымеркаваных да тых ці іншых значных падзей і, безумоўна, скіраваных да самаўхвалення, — паказаць разнастайнасць. Непадобнасць творчых метадаў мастакоў-педагогаў розных пакаленняў, эксперыменты ў розных жанрах, асабліва стасункі з формай і зместам здольны чарговы раз прарэкламаваць каледж і тых, хто аддаваў і аддае яму шмат сіл і энергіі. Аднак немагчыма — выстаўка «Структура майстэрства» гэта цалкам пацвярджае —

мастацкага музея, і ў сховішчах многіх іншых скарбніц гаворыць пра тое, што традыцыі гэтай навучальнай установы надзвычайныя. На працягу года каледж расказаў пра сябе па-рознаму: паказалі ўсіх — ад сёлетніх выпускнікоў да знакавых фігур педагогікі. Гэта дало магчымасць зразумець, што ўсе пакаленні мастакоў цікавыя па-свойму, бо кожнае гаворыць пра себе рознай мовай. Для мяне самае галоўнае, што кожная генерацыя твораў-настаўнікаў разважае пра самае важнае: людзей, жыццё, прыгажосць.

Педагогі староў школы

Большая частка выстаўкі ў галерэі Міхаіла Савіцкага прысвечана прадстаўнікам мінулых пакаленняў, сярод якіх — Акім Шаўчэнка, Пётр Крохалеў, Натан Воранаў, Мікалай Залозны, Хаім Ліўшыц, Віталь Цвірка, Іван Ахрэмчык, Альгерд Малішэўскі, Святлана Каткова. Многія з гэтых і іншых знакамітых аўтараў застаюцца на слыху і не абдзелены ўвагай. Аднак ёсць і тыя, чыя спадчына згадваецца ўсё радзей і радзей. Гэта найперш Леанід Дубар, жывапісец і графік. Вучань Віталь Цвірка, ён шмат у чым падобны да яго: таксама любіў

Мікалай Залозны «Лета ў Круглым», 1980 г.

Людзі, жыццё, прыгажосць

аб'яднаць такіх розных твораў у адну суполку, прыпісаць іх імёны да пэўнай кагорты, стварыць з іх работ цэльную экспазіцыю. «Структура майстэрства» ўяўляе сабой спалучэнне адметнага з адметным, непаўторнага з непаўторным, неразгаданага з неразгаданым. І, здаецца, ніхто не канфліктуе адзін з адным, хоць ніхто і не дапаўняе адзін аднаго.

Яшчэ адна задача падобнай выстаўкі — паказаць, што ёсць структура майстэрства. Як падкрэсліваюць самі арганізатары, гэта каштоўныя крупнікі дзесяці-

пейзажы, поўныя святла і паветра, аддаваў перавагу мяккім тонам, схіляўся да ўмерана насычаных колераў. Галоўнае адрозненне паміж творчасцю аўтараў — маштабы. Калі Віталь Канстанцінавіч працаваў з буйнымі фарматамі, любіў паказаць прыроду шырока, з размахам, то Леанід Дубар быў больш стрыманы, імкнуўся да камернасці. На выстаўцы «Структура майстэрства» прадстаўлена даволі шмат яго работ: «Нарачанскія рыбакі» (1950-я), «Катэры» (1960-я), «На прычале» (1960-я), «Будуюць дом» (1960-я), «У гарах» (1972)... У кожным — увага не толькі да чалавека і яго ўнутранага стану, але і да любой праявы жыцця прыроды.

Большасць твораў гэтага перыяду вылучаюцца складанай шматколёрнай гамай. Гэта і «Да вясны» (1977) Барыса Аракчэева, і «Макі» (1966) Пятра Крохалева, і «Вечар» (1982) Васіля Васільева, і «У выхадны дзень» (1968) Акіма Шаўчэнка... Яшчэ адзін яркі класічны прыклад цікавага спалучэння колераў — «Лета ў Круглым» (1980) Мікалая Залознага. Пейзаж з паслухмянымі дрэвамі, цёмна-сінім небам, абложкі якога нагадваюць луску нейкай рыбіны, з сціпаным возерам, з па-восеньску цёмным узгоркам, з разгалінаванай сцяжынай, якая кудысьці вядзе адзіночную геранію, сюжэтна нагадвае карціну «На ўскрайку хваёвага лесу» (1882) Івана Шышкіна. Аднак менавіта пералічаныя асабліва, а таксама шматлікія дэталі — агароджа, постаць дзяўчыны, напрамак яе руху, інтэнсіўнасць сонечнага водбліску — скіроўваюць да зусім іншых матываў. Больш асабістага, меней абагульненага.

Традыцыйныя пейзажы, партрэты, сюжэтныя кампазіцыі, якія расказваюць пра жыццё савецкага чалавека, — асноўныя кірункі творчасці мастакоў «Глебаўкі» сярэдзіны і другой паловы ХХ стагоддзя. Тыя творы перадавалі спакой і асалоду жыцця без вайны, якая пакінула моцны адбітак у душы кожнага творцы.

Многія, зразумела, выказваліся і на гэтую тэму. Хтосьці асцярожна, баючыся зрабіць балюча, казалі не тое і не так. А нехта прамаўляў гучна, каб быць заўважным, ствараў тое, у чым мелася патрэба.

Сучасныя настаўнікі

Дзясніс Кандрацэў, Святлана Кастрыца, Марыя Кручкова, Таццяна Савік, Вікторыя Куніца, Галіна Раманава, Андрэй Карпяноў, Элеанора Бубашкіна і многія іншыя прадстаўляюць сучаснае пакаленне педагогаў мастацкага каледжа імя А. К. Глебава.

Калі многія мастакі мінулага перыяду прысвячалі свае творы будзённасці, сваёй сучаснасці, то жывапісец, графік, скульптары пачатку гэтага тысячагоддзя імкнуцца не абмяжоўваць сябе ні часавымі рамкамі, ні прасторай, ні вернасцю той ці іншай тэматыцы. Так, пакуль Ганна Плотнікава зазірае ў мінулае («У рамках гісторыі», год стварэння не пазначаны), Дар'я Бунеева ажыўляе гэтую гісторыю, упісвае ў яе сучасніка («Мястэчка-4 (Паставы)», 2019). Пакуль Святлана Кастрыца атрымлівае асалоду ад цёплага падарожжа («Прагулка па Дунаю», 2022), іншая Святлана — Рыжыкава — здзіўляе чарговы ішпацыр па родных вуліцах («Танцы ў Верхнім горадзе», 2019). У той час, калі Марыю Кручкову захапляюць самыя дробныя дэталі (з серыі «Энцыклапедыя», 2020), Ігара Свяніцкага цікавяць толькі маштабныя паняцці («Эвалюцыя», 2021). Тады, як Галіна Раманава даследуе чалавечыя цела («Твар», 2020; «Фігура», 2020), Дзясніс Кандрацэў («Чалавек», 2017) разбурае любыя ўяўленні пра яго.

Аўтары з ярка выяўленай індывідуальнасцю, яны не ідуць пратаптанымі сцежкамі, але і выключна новага не прапаноўваюць. Шмат якія творы ці з-за фармату, ці з-за глыбока схаваных ідэй, ці з-за адсутнасці яркага складніка проста-такі губляюцца. Між тым для кожнага знойдуцца работы, здольныя зацапіць. Ёсць з чаго выбіраць: гэта і незвычайная мазаіка («Зямля» (2019) Ганны Плотнікавай), і скульптура з металу («Творца» (2022) Дзясніса Кандрацэва), гэта і лаканічная графіка («Мая» (2022) Марыны Аніскавай), і яркі жывапіс («Спякотнае лета» (2022) Васіля Касцючэнка). Не пакіне аб'якавым нікога і своеасаблівы сюрпрыз — вялізная калектыўная работа «Горад» (скончана ў пачатку гэтага снежня), якая адкрывае выстаўку.

Яўгенія ШЫЦЬКА

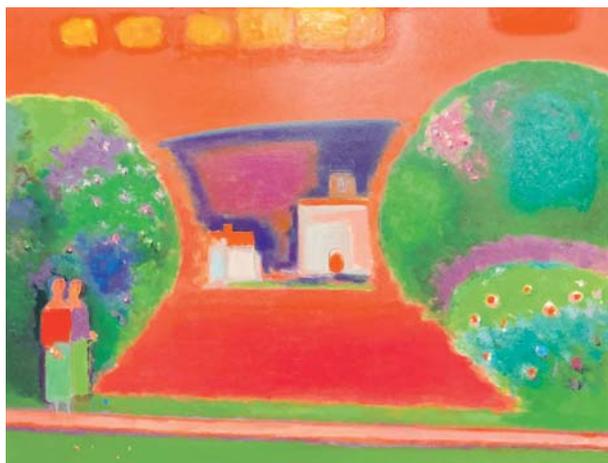
Эціюд Леаніда Дубара (год стварэння не вядомы).

годдзямі назапашаных ведаў, уменняў і навыкаў, якія перадаюцца ад педагога да вучня, а ад вучня, які стаў майстрам, — прадстаўнікам наступнага пакалення.

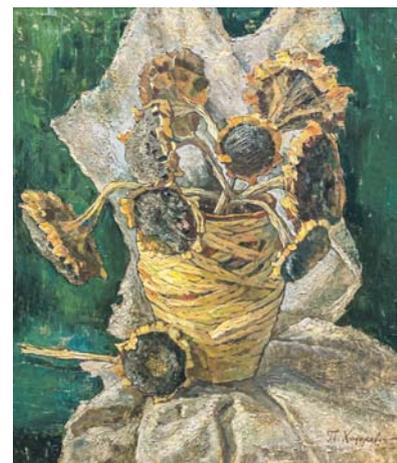
— Я вельмі рада, што на выстаўцы прысутнічаюць творы з калекцыі Беларускага саюза мастакоў, — адзначыла падчас адкрыцця экспазіцыі першы намеснік старшыні БСМ Наталія Шаранговіч. — Гэтая калекцыя збіралася на працягу амаль 50 гадоў, і, натуральна, купіліся найлепшыя работы. Нааўнасць твораў выкладчыкаў «Глебаўкі» і ў нас, і ў фондах Нацыянальнага

Святлана Каткова «У святочны дзень», 1985 г.

Васіль Касцючэнка «Спякотнае лета», 2022 г.

Павел Хадаровіч «Сланечнікі», 2020 г.

У глабальным дыялогу культуры

Першага снежня на 17-й сесіі Міжрадавага камітэта па ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА ў Марока было прынята рашэнне ўключыць намінацыю «Саломаліццё Беларускага мастацтва, рамяство, умелі» ў Рэпрэзэнтатывы спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Такім чынам, беларускае саломка стала пятым элементам у спісе Сусветнай нематэрыяльнай культурнай спадчыны ЮНЕСКА разам з уключанымі раней: абрадам у вёсцы Семежава «Калядныя цары», вясеннім абрадам «Юр'еўскі карагод» у в. Пагост, культурай ляснога бортніцтва на прыкладзе Лельчыцкага раёна Гомельскай вобласці і ўрачыстасцямі па ўшанаванні іконы Маці Божай Будслаўскай. У чым унікальнасць беларускай саломкі, якой няма аналагаў у свеце? Якія працэсы сёння перажывае мастацтва? Ці здольна яно згарманізаваць прастору і якія яго мэты? Мы звярнуліся да эксперта ў галіне мастацтва, народнай творчасці — загадчыка кафедры гісторыі і тэорыі мастацтваў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў прафесара Яўгена ШУНЕЙКІ.

— Яўген Феліксавіч, культурная грамадскае абмяркоўвае гучную падзею: беларускае саломаліццё атрымала высокую ацэнку на ўзроўні ЮНЕСКА. Як мы да гэтага шлі?

— Саломка існавала з архаікі. Здаўна выкарыстоўваліся розныя побытавыя рэчы, рытуальныя павукі... У XVIII ст. саломка ўвайшла ў хрысціянскую народную культуру. У вёсках былі распаўсюджаны саломкіныя алтарныя брамы. А ў савецкі час саломка стала відучым відам дэкаратывага мастацтва Беларусі. Калі ў Маскву ездзілі на семінары, бачыў актыўны дыялог спецыялістаў народнага мастацтва савецкіх рэспублік. Яны паказвалі свае дэкаратывныя вырабы, але беларускае саломка была сярод суседзяў — палякаў, літоўцаў, расіянаў, украінцаў — феноменам. Хоць іншыя рэспублікі таксама гаспадарчыя, культывуюць жытнёвыя культуры, але чамусьці не ўбачылі ў саломцы золата, толькі стрэжкі ёй слалі і асабліва не прымянялі фантазіі. А ў нас развіццё традыцыі з рук у рукі ўжо з савецкіх часоў. З 1980-х саломка стала культываваным, знакавым народным мастацтвам Беларусі, якое ўзяла рытмы майстроў, увайшло ў навучальныя планы ўніверсітэта культуры, пайшло ў гурткі. Саломка будзе жыць, пакуль ёсць жыта. Тое, што яе ацанілі, — сэнсацыя, якую цяжка растлумачыць. Чаму не раней? Яна павінна атрымаць ацэнку першай! Ды ўсе роўна гэта вялікая радасць, бо яшчэ раз пацвярджае, што саломаліццё Беларускае — відучы від народнай творчасці. І калі ён мае ўжо такі рытмы і статус, то перспектывы неабмежаваныя. Магчыма, гэта будзе ўплываць на суседнія культуры і дапаможа навучыцца майстрам з суседніх краін. Можна, кітайцы пачнуць рабіць творы з рысавай саломкі? І гэта будзе наш уклад у глабальны дыялог культуры.

Па сутнасці, саломка лічылася матэрыяльным плейбейскім, бедным. У 2000-х гадах, калі Іран праводзіў дні сваёй культуры ў Мінску, дэлегацыя павялі ў галерэю БДУКМ, дзе выстаўляюцца дыпломныя работы студэнтаў: і саломка, і ткацтва, і батык, і кераміка. Іранцы яе ўбачылі, пачалі з хваляваннем разглядаць, дзівіцца, з піетэтам вывучаць. А іранцы, каб вы ведалі, — славетныя ткачы, рэзчыкі па камені, майстры па шкле — адным словам соль іранскага народнага мастацтва. Вось як наладжваецца глабальны дыялог.

— Вы ведаеце адметнасці розных культур. Скажыце, наколькі развілася айчынная самаідэнтнасць?

— Нам не сорамна. Мы па тэрыторыі і насельніцтве сярэдняе краіна, як, напрыклад, Швецыя, Грэцыя, Чэхія, Балгарыя, — да 10 млн. Але ў мастацтве вырашаюць не мільёны, а адзінкі, інтэлектуальнае асяроддзе. Напрыклад, калі ў нас ёсць мастацкая школа — у Мінску, Віцебску, — гэта той паловак, дзякуючы якому мы заўсёды на паверхні. Не было б школ, тады ўмоўна мы знаходзіліся б у групе «В» ці «С», а мы зараз у групе «А». Дзякуючы прафесійнай мастацкай школе мы маем выхад на розныя мастацкія цэнтры. У гэтай галерэі Акадэміі мастацтваў, дзе мы зараз з вамі гутарым, выстаўляецца найбуйнейшы кітайскі мастак з горада Лаян Цэнтральнай кітайскай правінцы. Лаян — адзін з найстарэйшых кітайскіх гарадоў разам з Сіанем і Пекінам. — **Кітайская культура прэзентуе сябе ў нас. Такое судакрананне на карысць абодвум народам?**

— Безумоўна! Я загадваю кафедрай гісторыі і тэорыі мастацтваў і лічу, што

мастаку і даследчыку важна ведаць падзел на эпохі. Не толькі Усход і Заход як найбуйнейшыя культурныя цэнтры свету, але і храналогію: першабытнасць, старажытны свет, Сярэднявечча, Ренэсанс, барока. А потым што? Наша мастацтвазнаўчая школа вырашыла гэтае пытанне. Вось запытайце каго-небудзь інтэлігентнага з выгляду, у якую эпоху ён жыве. Адкажа: XXI стагоддзе. Але бывае, што эпоха пераганяе стагоддзе. Дык вось пасля барока пачынаецца Вялікая французская рэвалюцыя, якая разбурыла свет арыстакратыі, іерархіі і вывела на перадавыя пазіцыі клас буржуа. І пачынаецца ў Францыі новая эпоха. Буржуа — такі пласт грамадства, які прагрэсіўны, толькі пакуль імянецца да ўлады і грошай. А як толькі ўжо запанавалі, то жадаюць, каб нічога не мянялася, імкнучыся захаваць створаныя добрыя свет для сябе, дзяцей, унукаў. Таму мастацтва ператвараецца ў рамяство, і яно абслугоўвае іх камфорт. І для 99% мастакоў, якія ператвараюцца ў высокааплачаны рамеснік, быццам і добра. Але ў мастацтва Еўропы вялікія традыцыі, наватарства, піянерства. І 1% змагаецца, і што важна, перамагае. Такім чынам, мастак-наватар змагаўся не на барыкадах (не маглі супрацьстаяць палітычным сілам), а ў мастацкім свеце — стваралі новыя кірункі, дзе не было сервільнасці, залежнасці ад буржуазных густаў. І таму ўпершыню ў гісторыі мастацтва ў адначасе з'явілася многа кірункаў: рэалізм, рамантызм, імпрэсіянізм, сімвалізм — усё гэта наватарства, якое супрацьстаяла салоннаму, застыламу, сервільнаму высокааплачанаму рамяству. Вы не ўяўляеце, якімі тэхнічнымі якасцямі валодалі салонныя рамеснікі! Яны пераўзышлі, відаць, класікаў Ренэсансу па тэхніцы. Але там няма ідэі. Гэта проста гульня алюзій, увасабленне салонных эратычных патрабаванняў. А вось мадэрністы, наватары, рухалі культуру наперад. З гэтымі ідэямі яны ўвайшлі ў XX стагоддзе. Адарваліся ад традыцыйнага мінулага. Іх мастацтва крычыць, выклікае супярэчнасці, вырываецца ў будучыню. І таму іх называюць авангардам.

— Як выспявалі іх ідэі?

— На пачатку стагоддзя яны разумелі, што будзе вайна, што свет трэба бараніць ад эліты, ад імперыялізму, ад здзеку з трэцяга свету, нельга прыніжаць афрыканцаў, азіятаў: яны роўныя нам. Але хто пра гэта доўга, калі рыхтавалася адна вайна, другая... І толькі калі скончылася другая, еўрапейцы зразумелі, што не трэба давяраць папулістам-палітыкам, якія заклікаюць да заваёў свету, а трэба давяраць мастацтву. Пачынаецца эпоха, і ўжо няма барацьбы дэмакратычнага мастацтва з салонным, бо дэмакратычнае мастацтва перамагло, хадзіць колькасць мастакоў-дэмакратаў — Іх: Клод Манэ, Эдуард Манэ, Ван Гог... Іх не пералічыць... Як і сярод беларусаў... Можна, нашы суайчынікі ў XIX не маглі сапяробнічаць з Парыжам. Тым не менш у канцы стагоддзя ў нас з'явіўся вялікі мастак Фердынанд Рушчыц, якога лічаць і рускім, і беларускім, і польскім. Ён вучыўся ў Шышкіна ў Пецярбургу. А нарадзіўся на Міншчыне ў Валожынскім раёне.

— А калі з'яўжаеш? Радзіма — там, дзе вырас, альбо там, дзе намінальна нарадзіўся?

— У душы, ва ўспамінах, у ментальнасці застаецца сваё. Ды творчы лёс складваецца па-рознаму... Калі маеш успаміны, сувязі з калегамі, з малой радзімай, у творчасці гэта напрамую або ўскона адлюстроўваецца, можа ўспрымацца як развіццё мастацтва на міжнародным

Яўген Шунейкі.

узроўні, але з вялікім піетэтам да свайго юнацтва, першай радзімы. І такія сувязі лёгка знайсці. Гэта ніхто не будзе аспрэчваць: інтанацыя, каларыт, вобразы... Рушчыц маляваў на Валожыншчыне ў сваім майнтку. І яго матывы любяць не толькі беларусам, але і палякам, літоўцам, расіянам... Таму што адлюстроўваў той час — пачатак стагоддзя: трываюць за будучыню, замілаванасць прыродай, якая мае сілы, станюўчую энергетыку. Таму ён зразумелы і блізкі многім.

— А што павінен адлюстроўваць сучасны мастак?

— Вось мы і падышлі да нашай эпохі — глабальнага мастацкага дыялогу культуры. У аднознненне ад папярэдняй, яна не змагаецца з мадэрнізмам. Буржуазны свет ужо не адхіляе яго, а прызнае права мастака быць наватарам. Найбуйнейшыя экспазіцыі ў Венецыі, біенале — перамога наватарства над салонам. Тое, што не ўдалося ў эпоху дэмакратычнага мастацтва, атрымалася ў нашу. Дзякуючы свабодзе выбару — тэматычнага, стылёвага, — шырокіх мастацкіх дыяпазонаў, наша эпоха садзейнічае глабальнаму мастацкаму дыялогу. Гэтае разуменне прыходзіць у 1950-я гады. Ужо няма калоній, узнікаюць новыя краіны ў Афрыцы, Азіі. Найбуйнейшыя экспазіцыі ўключаюць мастацтва Еўропы, Азіі, але гэта не проста прыдаткі каланіяльнай Францыі ці Англіі — гэта новыя краіны, са сваёй школай, стаўленнем да еўрапейскага, архаічнага, першабытнага. Цяпер няма такога падзелу, што еўрапейскае — выключнае. Ідзе абмен. Наватарскія ідэі можа падхапіць любі: мастак з Казахстана, Беларусі, Уганды, Аўстраліі...

— І ўсе працуюць на адну ідэю?

— Так, якая хвалюе прастору не адной краіны. Гэта, напрыклад, гуманістычнае развіццё нашай цывілізацыі, абарона прыроды, баланс тэхналогіі і інтэлекту, чалавек-спажывец, павага да асобы... Чалавек у XX стагоддзі стаў ахвярай розных маніпуляцый, ідэалагічных абсурдаў, гарматыным мясам, ахвярным казлом, а сёння чалавек — асоба. Ён развіваецца, мысліць, адстойвае свае інтэлектуальныя, культурныя прынцыпы. І дыялог ідзе на роўных. Еўропа вядзе дыялог з Афрыкай. Як і Беларусь — з іншымі краінамі. Мы маем сваё гістарычнае месца. Хрысціянская культура Беларусі налічвае больш чым тысячу гадоў. Нашы здобыткі — з нашай ментальнасці. Беларусы — народ спакойны, разважлівы, нам уласцівы мяккасць, лірычнасць, задуменнасць. Таму культура збалансаваная, без крайнасцей.

— Якія работы больш характарызуюць нашу хрысціянскую культуру?

— У сярэднявеччы гэта, вядома, іконы, а сёння — само жыццё, наш сучаснік, які, праўда, на маю думку, да канца яшчэ не сфарміраваўся. У той жа час і мастацтва не да канца ўсведамляе сваю актыўную ролю. Многія мастакі ўвайшлі ў свой свет інтымнасці, ізаляванасці, камернасці, ім камфортна. Але гэта не стратэгічна. Мастаку трэба ўмевацца ў жыццё, рэгаваць на важныя выклікі часу. Мастаку дадзена права абгульняць і пераконваць

сваімі вобразамі. Людзі выкідаюць шмат ідэй у інтэрнэт-прасторы. І творчая асоба здольна падхапіць іх. Але мастак не можа ўсё вырашыць сам, ён больш прапановаў. Потым грамадства пачынае прымаць гэта і ўжо арганізавана, навукова, дырэктывна ўвасабляецца.

— Атрымліваецца, мастак — у нейкім сэнсе прарок, мадэратар...

— Сучаснае мастацтва дзякуючы шырокаму дыялогу, які стаў даступным, у якім няма межаў, — заўсёды набыццё, бо дзякуючы дыялогу, сутыкненню нараджаюцца новыя ідэі. Калі ты жывеш у нейкім вузкім свеце, ходзіш па коле — то рызкуеш фальшывіць, а калі маеш справу з калегам з Кітая, іншай краіны, — жывеш, разважаеш, атрымліваеш новае бачанне, супастаўляеш. Гэта падарунак лёсу, што мы жывём у такую эпоху — глабальнага дыялогу мастацтва. На стыку сувязей нараджаюцца ідэі, якія мастацкі свет рэфлексуе, пуская ў соцыум, а даследчыкі, аналітыкі рэалізуюць у сваіх сферах. Мастак адказны за фарміраванне будучыні. Гуманістычнай.

— Цяпер, калі ў свеце шмат дысанасу, ці можа мастацтва згарманізаваць прастору і палітычныя ўзаемаадносіны?

— Можна. Напрыклад, у XX стагоддзі было мастацтва супраціву фашызму. Зараз сітуацыя іншая. І ёсць вельмі разумны агульнавядомы пасыл: калі хочаш змяніць свет — пачні з сябе. Сёння іншая сітуацыя: нельга даходзіць да плакатызму, да адназначнай характарыстыкі добра/зла. Сёння, каб удасканаліць свет, трэба рабіць так: калі хочаш змагацца з сацыяльным вар'яцтвам — не будзь вар'ятам, з бандытызмам — не будзь бандытам. Гэта называецца размыканнем лагатура.

— Амаль як Хрыстос казаў: калі вас б'юць па шчаце — падстаўце другую...

— Не прымай сацыяльнага псіхозу, не прымай устаноў, калі цябе гэта не задавальняе. Не ўпадабняйся той групе, якая табе не блізка. Не пльві па цячэнні. Будзь самім сабой. Размыкай лагнут негатыву. Падтрымлівай дабро. У ідэале сучасны мастак не абслугоўвае эліту. У той жа час мастак не можа асабіста жыць у сваёй майстэрні і задаволен піць гарбатку — ён павінен быць актыўным удзельнікам грамадскага жыцця. У нас ёсць Саюз мастакоў, дык гэта ж не адзіная грамадская арганізацыя — у краіне іх тры тысячы. Уладзімір Панкратэў, мой калега, скончыў БДТМ, а цяпер саветнік старшыні Беларускага аддзялення Міжнароднага грамадскага фонду імя палкаводца Г. К. Жукава. Здавалася б, пры чым тут мастак Панкратэў да спадчыны ваеннага? А хтосьці любіць жыць — ёсць і такое таварыства. У Беларусі таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі 40 таварыстваў — выбірай.

— І ўжо сваю энергію накіроўваеш у стваральнае рэчышча...

— Я член прэзідыума гэтага таварыства, а яшчэ — старшыня таварыства «Беларусь — Іспанія». Вы думаеце, у нас там шмат мастакоў? Адзінкі! Бо ўсё яшчэ па інерцыі сядзяць у майстэрні і чакаюць, што іх прызнае свет.

— А што дасць уступленне ў вашы рады?

— Гэта рух да актыўнага дыялогу культуры. Бо адна справа — калі ты сядзіш і гарташ газету, іншая — калі прымаеш удзел у дзейнасці, напрыклад, таварыства «Беларусь — Індыя». Трыццаць гадоў за савецкім часам яго ўзначальваў Георгій Папалўскі. Ён вострым гадоў быў у Індыі, стаў ганаровым грамадзянінам гэтай краіны. У яго работах шмат індыйскіх матываў, грандыёзная серыя, цэлы архіў. Папалўскі фактычна закліў аснову тэматыкі Беларусі — Індыя, наш погляд на свет суперцывілізацыі, якая не саступае Кітаю. Індыя — краіна сусветнай мудрасці. Там ёсць чым заняцца сучаснаму інтэлектуалу і мастаку. Але перапынілася жыццё Папалўскага — і згубілася тэма! А дзе ж эстафетная палачка мастацтва? Важна зразумець, у якую эпоху жывеш, усвядоміць карысць дыялогу культуры, які вызначае сутнасць творчага працэсу.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтара

Працягваем агляд ігравога конкурсу «Лістапада». Новая «ахвяра» нашага, цалкам прадузятага, разбору — піжонская драма з Ганконга пад таямнічай назвай «Збавенне» (у праграме фесту дэманстравалася другой). Некаторыя замежныя часопісы ўжо прадракаюць амбіцыйнаму дэбюту маладога рэжысёра Кельвіна Шума, прысвечанаму блуканням па лабірынтах памяці, сусветную славу, а самому пастаноўшчыку — паспяховую кінакар’еру. Паспрабуем разабрацца, у чым хаваецца сакрэт карціны і чаму, пры ўсіх сваіх вартасцях, яна засталася незаўважанай журы «Лістапада», не атрымаўшы на кінафестывалі ніводнай узнагароды.

«Збавенне» («*Deliverance*») — міжнародная назва праекта. Кітайскае ж імя карціны складаецца з трох слоў. Першае з іх можна перакласці як «крыніца», астатнія два, пастаўленыя побач, уяўляюць сабой семантычнае адзінства, па значэнні блізкае да слова «грэх». Такім чынам, арыгінальную назву фільма было б правільней перакласці як «Крыніца граху». Ды гэтка сэнсавага няўзгодненасць не магла адбыцца без, даруйце, рэжысёрскай згоды (тым больш што ўраджэнец двухмоўнага Ганконга Шум аднолькава добра размаўляе як

ж, можаць толькі намякнуць: паводле аўтарскай задумкі, атрымаць збавенне магчыма адно выявіўшы крыніцу граху.

Зрэшты, якая развязка — не так істотна (як ні круці, а дэтэктыўны зачын вымагае адпаведнай кульмінацыі), важна ж, што пастаноўшчык, беручы прыклад з найвылікшых містыфікатараў ад свету кіно (на думку прыходзяць імяны Орсана Уэлса, Дэвіда Лінча), насычае прастору вакол свайго твора кантэкстам. Папярэдняя работа Кельвіна Шума — кароткаметражная стужка «Мы ўсё пераадолеем» («*We shall overcome*») 2019 года — найлепшая ілюстрацыя падыходу. Кантэкст: стужка падарыла апошнюю ролю вядомаму ў вузкіх колах амерыканскаму акцёру Лені фон Долену, які прыклаў руку, сярод іншага, да франшызы «Адзін дома» і «Твін Пікс» (зноў Дэвід Лінч). Артыст пайшоў з жыцця гэтым летам.

Падобныя камеа, упэўнены, рэдка бываюць выпадковымі, і з’яўленне ў цітрах імя акцёра, чым найбуйнейшым дасягненнем стала роля ў «Твін Пікс», адным з галоўных артыкулаў амерыканскага серыяльнага эксперта, — гэта не проста чарговае супадзенне. Больш за тое, у падобных кастантывах рашэннях можна адшукаць і ключ да крайняй работы пастаноўшчыка — яму ўласцівы арыентацыя на Галівуд, разуменне кіно як мрой, сна. На станаўленне крэда рэжысёра

Дзе шукаць збавення?

па-кітайску, так і па-англійску). Пацвярджэннем служыць той факт, што назвы не толькі дапаўняюць адна адну, але і, узятыя разам, раскрываюць галоўны сюжэтны паварот.

А сюжэт тут, трэба адзначыць, вельмі завільсты, калі не скажаць мутны... Ніколь (Самер Чан) вяртаецца ў Ганконг пасля працяглай вучобы за мяжой і ўз’ядноўваецца з трыма сваімі братамі: Джозефам (Сайман Ям), Уільямам (Джасцін Чун) і Ааранам (Рон Нг). Вось ужо пятнаццаць гадоў мінула з таго дня, як цяжкая хвароба адабрала

жыццё іх маці (паводле афіцыйнай версіі). Увесь гэты час Ніколь пакутуе ад эпілептычных прыпадкаў, галоўнага ж і кашмараў, якія вяртаюць яе ў дзень смерці маці. Маладая жанчына шукае збавення ў гіпнагэрапіі і з дапамогай старэйшага брата Джозефа — навукоўца, прыхільніка тэорыі гіпнозу — спрабуе разблытаць клубок траўматычных успамінаў.

Па меры паглыблення ў нетры памяці герайна пачынае падазраваць штосьці нядабрае. Невядомыя раней дэталі праліваюць святло (па-нуарнаму мізэрнымі порцыямі) на жудасныя падзеі пятнаццацігадовай даўнасці. З кожнай вылазкай у глыбні свядомасці змрочныя здагадкі Ніколь знаходзяць новыя пацвярджэнні, а цяжкія яе сумненні ўзацягваюцца ўсё мацней. Здаецца, яшчэ крыху — і вачам адкрыецца нейкая страшэнная тайна, але сеансы штотаз абрываюцца на самым цікавым месцы. Фарбы згусчаюцца, калі становіцца вядома, што Уільям, сярэдні брат, — не апошні чалавек у крымінальных колах Ганконга, ён звязаны з падпольным гульнявым бізнесам і займаецца ліхварствам.

Словам, гісторыя забытая: на шляху да фінальных цітраў гледачоў чакае не адзін рэзкі паварот, а ў самым канцы — мёртвая пятля! Нечаканая развязка сапраўды пераварочвае ўсё дагары нагамі, але пры гэтым не выклікае расчаравання, бацьца ненадуманай і, больш за тое, лагічна вынікае з папярэдніх падзей, за што аўтарам нізкі паклон (у якасці сцэнарыстаў выступілі рэжысёр Кельвін Шум і яго брат Кайл Шум, які таксама зняўся ў невялікай ролі). Вам, напэўна, цікава, якім жа чынам розныя назвы карціны раскрываюць галоўную сюжэтную таямніцу? Што

відавочна паўплывала і шматгадовае навучанне за мяжой: у кінашколах Мельбурна (Аўстралія) і Лос-Анжэлеса (ЗША). Горад Анёлаў стаў месцам сілы і для двойчы згаданага ўжо Дэвіда Лінча.

Між іншым, Орсан Уэлс таксама быў названы невыпадкова, і вось чаму... «Збавенне» — гэта перш за ўсё фільм-нуар (жанр па паходжанні амерыканскі). А тут ужо, хочаш не хочаш, пазбегнуць уплыву агульнапрызнанага класіка, які на гэтай ніве, здаецца, зубы з’еў, не атрымаецца. Няхай і апасродкавана, не напрамую, але такія фільмы, як «Грамадзянін Кейн» (заўважце, стужка 1941 года таксама прысвечана «блуканням па лабірынтах памяці»), «Чужаземец» (1946) і асабліва «Лэдзі з Шанхая» (нават фабула ў фільме 75-гадовай даўнасці чымсьці падобная) пакінулі свой след на «Збавенні» Кельвіна Шума, аказаўшы ўплыў у першую чаргу на мастацкае рашэнне нашумелай ганконгскай карціны.

Прынамсі, усе фармальныя прыкметы стылю тут захаваны. Мяркуюць самі, большую частку хронаметражу на экране пануе ноч (прычым цёмра непраглядная), улюбёны святлоценны малюнак мастака-пастаноўшчыка (Ірвін Чун) — контражур, а колеравая гама — ледзь не манахрамная (сцэны успамінаў вырашаны ў розных колерах: люміні-сцэнтна-сінім, зялёным, чырвоным — і асобна вылучым трывожнае ржава-аранжавае спалучэнне). Да таго ж стужка наследуе канону і на сцэнарным узроўні: месца дзеяння — вялікі горад і яго завулкі, зыходны пункт сюжэту — загадкавая смерць (забойства?), а адзін з цэнтральных персанажаў — дэтэктыў (малодшы брат Ааран).

«Усё гэта добра, але што ў такім разе не спадабалася экспертам?» — пэўна, не разумееце вы. Меркаваць за іншых, канешне, справа няўдзячная, ды мы паспрабуем... Акрамя таго, што стужка папросту аказалася слабойшай, чым некаторыя іншыя, маецца ў ёй і шэраг фундаментальных праблем. Так, сцэнарый, нягледзячы на ўсе заслугі, атрымаўся непрыстойна шматслоўным, а сумбурыны мантаж грашчыць нелагічнасцю на ўзроўні канкрэтных сцэн. Увечнаваюць карціну цалкам праваленая экспазіцыя і занадта меладраматычны эпілог (які, па вялікім рахунку, не патрэбны зусім). Відаць, што рэжысёр упершыню бярэцца за вялікі метр: дзе-нідзе на плёнцы карысна пакінуць і паветра.

Пачаткоўца выдае і спецыфічная недалябачная рэжысура кароткаметражнага кіно, калі фільм нібыта скроены з разнародных эпізодаў. Нават на ўзроўні рухаў камеры, змены планаў і, само сабой, музычнага суправаджэння кожны з такіх эпізодаў вымагае эмацыянальнага ўцягвання, ставіць на кон апошняе (падобныя прыёмы, толькі наўмысна, каб утрымаць увагу гледача, карыстаюцца стваральнікі мыльных опер). Да фіналу спустошаны глядач дапаўзае зусім без сіл. Верагодна, рэжысёр занадта літаральна разумее ідэю, нібыта кожная сцэна ў фільме павінна мець закончаную, пажадана троххвільную, структуру: завязка, развіццё, кульмінацыя.

Але і гэта яшчэ не галоўная праблема стужкі. У рэшце рэшт пачаткоўцу такое лёгка дараваць. Што сапраўды абурае — дык абсалютная, бессаромная пустацата на месцы сэнсу, адсутнасць унутранага зместу і... безыдэйнасць. Усё тут нейкае дугараднае і пустацелае, а мозгу нават няма за што зачэпіцца. Самае ж горшае — гэта ні кроплі не смешна! Хоць бы раз пажартаваў рэжысёр, хоць адзін. Больш за тое, ён і чужых жартаў не разумее... Так, у адным з драматычных эпізодаў фільма гучыць знакамітая першая «Гнасіена» («*Gnossienne* № 1») Эрыка Саці. Мелодыя, безумоўна, чароўная, адна з найпрыгажэйшых у гісторыі, ды толькі яна наскрозь іранічная!

Падсумоўваючы, скажам: атрымалася што атрымалася — чарговы вестэрнізаваны экранны прадукт. Зрэшты, талент у пастаноўшчыка маецца, можна толькі пажадаць яму далейшых творчых поспехаў на ніве вялікага кіно. Чаго рэжысёру дакладна не пазычаць — дык гэта дару кліпмэйкера...

Асветніца і светач духоўнасці

Важную ролю ў духоўна-культурным і грамадскім жыцці Полацкай зямлі адыгрывала Прадслава-Еўфрасіння (1101—1067). Дачка князя Святаслава-Георгія, унучка Усяслава Чарадзея, яна атрымала добрую адукацыю і змалку далучылася да кніжных ведаў. Захопленая інтэлектуальнай і творчай дзейнасцю, князёўна адмовілася ад раскошнага жыцця пры княжацкім двары і цалкам прысвяціла сябе асветніцкай дзейнасці.

Сучасная ікананісная выява святой Еўфрасінні Полацкай.

Перакананая ў справядлівасці ўласнага выбару, Прадслава не жадала выходзіць замуж за роўнага сабе прадстаўніка княжацкага роду і насуперак волі бацькоў пайшла ў манастыр. Ігумення Раманава, убацьмаўшы прыгажуню, маладую і квітнеючую дзяўчыну, адгаворвала яе. Але Прадслава выявіла цвёрдасць і настаяла на ўласным рашэнні. Яна пастрыглася ў манашні пад імем Еўфрасінні і стала «нявестай Хрыстовай».

У манастыры Прадслава-Еўфрасіння разгарнула шырокую адукацыйную і духоўна-асветніцкую дзейнасць. Асветніца шмат чытала твораў антычных, заходне-рымскіх і візантыйскіх аўтараў, знаёміла з імі іншых. Падчас богаслужэнняў натхнёна прамаўляла павучальныя казанні і ўрачыстыя словы. Заклікала да хрысціянскай сумленнасці і чысціні, паслухмянасці і стрыманасці, спакою і пакорлівасці.

Каля 1118—1122 гг. жыла ў келігалубніцы Сафійскага сабора, на што атрымала дазвол полацкага епіскапа Ільі. Як прадстаўніца княжацкага роду, яна ўсталявала шчыльныя кантакты з адукаванымі людзьмі Візантыйскай імперыі. З Царграда ёй прывозілі каштоўныя кнігі — свецкага і рэлігійнага зместу. Дзейнасць полацкай асветніцы падтрымалі іншыя ўплывовыя жанчыны — родная сястра Гардзіслава і стрыечная Звеніслава Барысаўна.

Для пашырэння асветы і ведаў адукаваная князёўна заснавала пры Сафійскім саборы скрыпторый і перакладчыцкі гурток. Асабіста перакладала кнігі на старабеларускую мову і перапісвала богаслужбовыя тэксты. Захавалася шыкоўнае Полацкае Евангелле XII ст. — першакніга беларускай нацыі, падрыхтаваная рукой полацкай асветніцы. Менавіта ёй належыць крылаты выраз-прызнанне: «Кнігамі сунішаецца душа мая і сэрца весяліцца», які прадвызначыў высокую жыццёвую місію асветніцы.

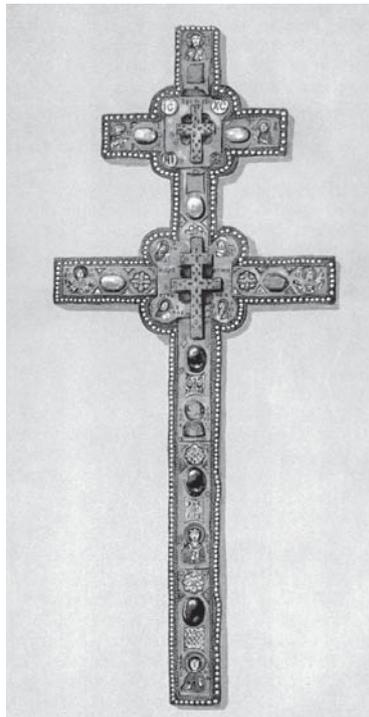
Прадслава-Еўфрасіння спрыяла заснаванню манастыроў і ўзвядзенню храмаў у Полацкай зямлі. Яна ініцыявала будаўніцтва жаночага Спасакага манастыра ў Сяльцы на беразе Палацкага воза. Па яе загадзе дойлід Іаан пабудоваў там мураваную царкву Святога Спаса, якая лічыцца шэдэўрам беларускага дойлідства.

Затым яна ініцыявала будаўніцтва мужчынскага Багародзіцкага манастыра, дзе таксама ўзвялі мураваную бакніцу. Дзе Багародзіцкага храма Прадслава-Еўфрасіння вышліла з Царграда Эфескі абраз Багародзіцы. Паводле царкоўнага падання, яго ўдаснаўчыла намаляваў апостал Лука пры жыцці Дзевы Марыі.

Візантыйскі імператар Мануіл I Комнін і канстантынопальскі патрыярх Лука Хрысаверт з прыязнасцю паставіліся да просьбы Прадслава-Еўфрасінні. Ва ўрачыстай абстаноўцы ў храме

Святой Сафіі яны перадалі каштоўны абраз шанюўнаму паслу ад полацкай асветніцы — Міхаілу. Рарытэтыны абраз Багародзіцы прывезлі ў Полацк, дзе ўпрыгожылі золатам і каштоўнымі камянямі.

Па загадзе Прадславы-Еўфрасінні полацкі майстар-ювелір Лазарь Богша вырабіў унікальны напратольны крыж з рэліквіямі. На святыні, аздобленай залатымі і сярэбранымі пласцінамі, змяшчаўся дарчы надпіс, які паведаміў пра клопат менавіта Прадславы-Еўфрасінні аб яго вырабе. Шасціканцовы Крыж і надпіс на ім сталі сапраўдным рарытэтам і нацыянальнай святыняй беларускага народа.

Крыж святой Еўфрасінні Полацкай XII ст.

Манахіня-князёўна карысталася вялікай павагай і аўтарытэтам сярод жыхароў Полаччыны. Прадслава-Еўфрасіння аказвала значнае ўздзеянне на грамадска-палітычнае жыццё ўнутры краіны і ўплывала на міжнародныя адносіны. Яна прыкладала шмат высілкаў, каб прыпыніць варажечы паміж князямі, адводзіла іх ад крывавага міжусобіц. Яе мары палягалі на тым, каб сярод валадароў і простых людзей заўжды панавалі мір і згода, паразуменне і ўзаемная падтрымка.

У канцы жыцця здзейсніла паломніцтва ў Іерусалім з тым, каб пакланіцца Гробу Гасподняму. Яна накіравалася ў Святую зямлю і там моцна захварэла. Пячкую хваробу Прадслава-Еўфрасіння ўспрыняла як божае наканаванне. Яна шчыра малілася Госпаду, спадзеючыся на яго міласэрнасць. Праз 23 дні памерла ў Святой зямлі. Спадарожнікі Прадславы-Еўфрасінні — Давыд і Еўпраксія — сціпла пахавалі яе ў манастыры святога Феадосія.

Пасля адыходу Прадславы-Еўфрасінні ў іншы свет яе паслядоўнікі склалі ў гонар полацкай асветніцы велічныя

духоўныя песнапенні — сціхіры. У іх усталяліся шматлікія дабрачыннасці, вялікая мудрасць і высокія памкненні ахвярнай жанчыны.

Каб ушанаваць несмяротнае імя Прадславы-Еўфрасінні ў вяках, нехта з набліжаных да яе асоб напісаў «Жыццё Еўфрасінні Полацкай». Аўтарам літаратурнага шэдэўра з вялікай верагоднасцю з'яўлялася Еўпраксія — князёўна Звеніслава Барысаўна. У «Жыцці Еўфрасінні Полацкай» годна прадстаўлены вобраз полацкай асветніцы, даволі падрабязна занатавана яе дзейнасць і асветлены найважнейшыя этапы жыцця.

У творы, апрача яе, фігуруюць яшчэ 16 рэальных гістарычных асоб, сярод якіх родзічы герані: князь Георгій — яе бацька, маці-княгіня, князь Усяслаў — дзед, князь Барыс — дзядзька, Гардзіслава (Еўдакія) — сястра, Вячаслаў — брат, Кірыяна (Агафея) і Вольга (Яўфімія) — пляменніцы, а таксама набліжаныя да яе людзі і духоўныя асобы: епіскап Ілья, ігумення Раманава, князёўна Звеніслава Барысаўна (Еўпраксія), монах Давыд, слуга Міхаіл, нарэшце, дойлід Іаан, цар Мануіл і патрыярх Лука.

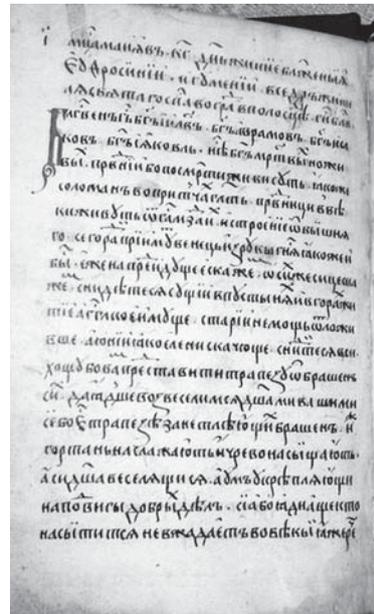
Пры абмалёўцы характараў аўтар акцэнтаваў увагу не толькі на іх учынках і дзеяннях, але і на ўнутраных перажываннях і хваляваннях. Письменнік перадае велізарнае ўзрушанне і невымерныя душэўныя пакуты князя Святаслава-Георгія ў момант, калі ён пачуў, што Еўфрасіння схіліла сваю родную сястру, другую яго дачку Гардзіславу (Еўдакію), да манаскага жыцця. Робіцца акцэнт на барацьбе пачуццяў у душах герояў, падкрэслваюцца іх унутраныя сумневы, занепакоенасць, адчай.

Важны кампанент раскрыцця духоўна-інтэлектуальных праяў — унутраныя маналогі герояў. Аўтар па-майстэрску выкарыстоўвае іх акурат у момант знаходжання героя ў крытычнай сітуацыі, у хвіліны найвышэйшага напружання, напярэдадні прыняцця лёсавызначальнага рашэння або ў час найвялікшай скрухі.

Апавядальны тып маўлення ў «Жыцці Еўфрасінні Полацкай» вельмі часта перарываецца малітоўнымі зваротамі галоўнай герані да Бога. Усяго ў творы

Для пашырэння асветы і ведаў адукаваная князёўна заснавала пры Сафійскім саборы скрыпторый і перакладчыцкі гурток. Асабіста перакладала кнігі на старабеларускую мову і перапісвала богаслужбовыя тэксты. Захавалася шыкоўнае Полацкае Евангелле XII ст. — першакніга беларускай нацыі, падрыхтаваная рукой полацкай асветніцы. Менавіта ёй належыць крылаты выраз-прызнанне: «Кнігамі сунішаецца душа мая і сэрца весяліцца», які прадвызначыў высокую жыццёвую місію асветніцы.

12 зваротаў-малітваў да Госпада, якія паводле зместу разбіваюцца на чатыры групы: малітвы-просьбы, малітвы-падзякі, малітвы-надзеі, малітвы-ўслаўленні.

Загаловачны ліст «Жыцця Еўфрасінні Полацкай».

Напоўна, пад уздзеяннем народных і фальклорных паэтычных форм аўтар стварыў два плачы-ляманты, якія арганічна ўпісаліся ў мастацкую канву твора. Першы — лямант князя Святаслава-Георгія, бацькі Прадславы, калі ён даведаўся пра пераход дачкі ў манаскі стан. Другі — плач сяцёр і братоў з нагоды ад'езду Еўфрасінні з Полацка ў Іерусалім, каб пакланіцца Гробу Гасподняму.

Найважнейшы кампанент паэтыкі твора і істотны тып мастацкага выкладу — дыялогі. У тэксце іх налічваецца шэсць: дыялогі князя Георгія з жонкай і Прадславай, размова ігуменні Раманавай з галоўнай гераніяй, дыялог Еўфрасінні з епіскапам Ільбей і пляменніцамі, гутарка дойліда Івана з Еўфрасінняй. У творы ўжываецца і форма поллога, у якім удзельнічаюць епіскап Ілья, князь Георгій, іншыя князі і баяры, якія прамаўляюць слова ў адказ на прапанову епіскапа перадаць царкву Святога Спаса ў валоданне Еўфрасінні, заключнае слова-падзяка.

Аўтар «Жыцця Еўфрасінні Полацкай» выкарыстаў чатыры містычныя мікра-сюжэты. Ён, у прыватнасці, апавядае пра чуды — з'яўленне ўначы анёлаў да галоўнай герані, епіскапа Ільі і дойліда Іаана.

У творы шмат сімвалаў, каларытных метафар, эпітэтаў і параўнанняў. Найбольш яркі вобраз — пчалы, які сімвалізуюць працавітасць герані на ніве асветы. Еўфрасіння параўноўваецца з Сонцам, а яе добрыя учынкы — з сонечным святлом, якое сagraвае ўсіх, дае радасць і асалоду жыцця.

«Жыцце Еўфрасінні Полацкай» бліскава перадае атмасферу часу, адлюстроўвае жыццё і духоўныя памкненні чалавека XII ст. Яна справядліва лічыцца каштоўнай гістарычнай крыніцай і неацэнным помнікам нацыянальна-прыгожага пісьменства.

Іван САВЕРЧАНКА, доктар філалагічных навук, прафесар Фота з сайта sesdiva.eu

Простыя рэчы

Калі леў кусае быка...

Ян Карпаў — дасведчаны вандруйнік, які праехаў паўсвету: ад Афрыкі да Антарктыды. Працаваў арт-дырэктарам, крэатыўным дырэктарам, спраўдзіўся як фатограф і дызайнер. Доўгі час займаўся стварэннем рэкламы, выканаў каля 300 праектаў, стварыў каля 20 брэндаў. Уладальнік мноства міжнародных і айчынных узнагарод. Цяпер Ян Карпаў вырабляе дызайнерскія ўпрыгажэнні ў сваёй студыі. Сённяшняя гутарка — пра паездку ў Іран, адкуль Ян нядаўна вярнуўся.

Ян Карпаў.

— Ян, чаму менавіта Іран? Зусім іншая культура, краіна з мноствам забарон...

— Не зусім так... Сфарміраваны вобраз не адпавядае рэальнасці. Хоць збольшага гэта праўда, на турыстаў шмат чаго не распаўсюджаецца.

Да таго ж гэта адна з самых танных паездак: з Масквы авіябілет каштаваў сто долараў, і жыццё там не дарагое: напрыклад, у правінцыі суткі ў агулі каштавалі 15 долараў. Лічу, што вандруйкі — гэта абавязкова, як чысціць зубы!

За 8 дзён наведаў Тэгеран, Ісфахан, Яст, Шыраз, а потым яшчэ ненадоўга застаўся ў Тэгеране. Першая частка паездкі была арганізавана тураператарам. А па Тэгеране хадзіў сам.

— Што было для цябе найцікавейшым, улічваючы геаграфію тваіх папярэдніх вандровак?

— Як дызайнеру мне было важна пабачыць іншую візуальную культуру. Запомнілася, што з-за мяне мы спазніліся на тэркт. Быў запланаваны агляд мячэці ў Шыразе. Але я папрасіў гіда перадаць гэтым заехаць на зараастрыскія могілкі па дарозе. У выніку ў Шыраз прыехалі на гадзіну пазней, і за гэты час

у той мячэці загінулі людзі... Але тое, што адбываецца ў краіне, не надта адлюстроўваецца на паўсядзённым жыцці звычайных людзей і па ступені ўцягнутасці яе насельнікаў, і па ўзроўні небяспекі. Іран — багатая свецкая краіна, адно што жанчыны хоць і ў чадры, але за гэтым асабліва ніхто не сочыць. Шмат фармальнасцей, але тое, што замянае жыццю, рэгулюецца само сабой. Нават google можна выкарыстоўваць праз VPN. Іншаземцам нельга там купляць інтэрнэт-карткі, але ніхто не забараняе купіць іх гіды і раздаць удзельнікам тура. З гэтага пункту гледжання вандруйніку ў Заходняй Еўропе ці ЗША значна больш небяспекі, чым у Іране.

— А што асаблівага пачылі на зараастрыскіх могілках?

— Зараастрыская рэлігія мае тры свяшчэнныя стыхі: агонь, вада і зямля. Таму нельга памерлых хаваць у зямлю і крэмаваць. Могілы ў іх — зачыненая тэрыторыя з-за саннормаў. Людзі, якія абслугоўваюць іх, жывуць на тэрыторыі, ім забаронена выходзіць у горад — гэта

тысячагадовы каранцін... Іншым, хто былы ні былі, нельга ўнутр. На могілках будавалі высачэзныя вежы, на іх пакідалі целы памерлых... Грыфы прыляталі і клеўвалі іх, а косткі потым скідалі ў цэнтр вежы. З часам вежы запячатвалі і будавалі новыя. Цяпер такое не функцыянуе — вежы сталі мясцовай цікавосткай. Зараастрыскія прыдумалі новы спосаб пахавання: памерлых закатаюць у бетон, і магілы выглядаюць як бетонныя блокі...

— Іранцы — носьбіты найстаражытнейшай культуры...

— Калі паглядзець на артэфакты першага тысячагоддзя да нашай эры, зразумеў, адкуль шмат чаго з візуальнага ў сучаснай еўрапейскай культуры — «пазі» склаўся, пачатак акрэсліўся. Напрыклад, ты глядзіш на нейкія барэльфы і разумееш: воль адкуль іх правобраз! Ён паўтараўся шмат разоў, перш чым стаў звыклым для нашага вока ў сучаснасці. Так, у Персеполісе, на старажытнай царскай дачы, барэльфы выкананы настолькі добра, што пасля ў гэтым жа стылі паўтараліся шмат тысяч разоў, растыражываліся на ўвесь свет. Але насамрэч паўтор гэтай тэмы заўжды быў горшы за арыгінал. Уся архітэктура ў Персеполісе бездакорная, ідэальная кожная лінія, зробленая з каменю тысячагоддзі таму... Цяпер немагчыма дасягнуць такога ўзроўню прафесійнай культуры, таму што далучэнне да прафесіі нашмат прасцейшае... Барэльфы там паўтараюцца шмат разоў, але застаюцца пазнавальнымі твары людзей, якія выяўлены ў розных частках пабудовы.

Уразілі закінутыя гарады: яны пабудаваны з гліны і саломы, даволі хутка іх размыла вада. Паселішчы раствараюцца, і ты бачыш гэта ў аб'ёме, у адным колеры. Людзі пакінулі іх, калі змяніліся гандлёвыя шляхі... Там цалкам адсутнічаюць сляды жыцця.

Доўга не мог зразумець распаўсюджаны ў афармленні сюжэт, дзе прысутнічаюць элементы пакусвання: адна жывёла кусае іншую. Рэч у тым, што дзень у іх — гэта леў, а ноч — бык. Леў кусае быка, калі дзень становіцца большым, чым ноч — менавіта тады іранцы святкуюць Новы год...

— А што можа сказаць пра ментальнасць народа?

— Іранцы вельмі дружалюбныя. Цяпер, пасля нядаўняй вайны, дзе загінула паўмільёна іранцаў, дапамагаюць аднаўляць Ірак. Ім не выгадна, каб суседзі былі беднымі... Многія размаўляюць

Распаўсюджаны сюжэт іранскага афармлення.

па-англійску, у тым ліку людзі сталага веку, — праблем з паразуменнем не ўзнікала. Здзівіла, што ў Іране як з'ява атсутнічае стрыт-фуд. Яны ўжываюць ежу толькі ў памішанні. Адчуваецца высокі ўзровень унутранай культуры. Іранцы павважаюць іншых, чый вобраз не ўпісваецца ў звыклі алгарытмы.

Гутарыла Таша ШПАКОўСКАЯ

зваротная сувязь

Рамантычныя гісторыі снежня

У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» на канале «Культура» Беларускага радыё выходзяць праекты «Адныя штырхом» з вершамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял», дзе гучыць дэтэктыў Маргарыты Латышкевіч «Уласны крыж».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Івана Мележа «Завей, снежань». У «Радыёбібліятэцы» слухайце аповесць Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паляванне караля Стаха». Апаўданны чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вяршэнай эфіры выхадных.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

Для аматараў паэзіі ў перадачы «Прачым радком» у суботу і нядзелю прагучаць вершы Міхася Рудкоўскага.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у выхадныя складуць радыёверсіі спектакляў Нацыянальнага акадэмічнага драма-

тычнага тэатра імя Максіма Горкага «На бойкім месцы» па аднайменнай п'есе Аляксандра Астроўскага і «Рамантычная гісторыя» па матывах апаўдання Валерыя Паўляева (да 115-годдзя з дня нараджэння заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь Іосіфа Ражбы).

Юным прыхільнікам мастацкага вярчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу і нядзелю ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдучь казкі Ханса Крыстыяна Андэрсена «Новае ўбранне караля», Шарля Перо «Чараўніца», Джозефа Рэдзьярда Кіплінга «Славяны» і Эна Раўда «Аня, Максім і Сіпсік». Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

У нядзелю і чацвер увазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». Радыёверсіі тэлеперадачы «Суразмоўцы» гэтага пісьменніка, якая гучыць на «Культуры» ў нядзелю і сераду, прапануе сустрачы з пісьменнікам, літаратуразнаўцам Міхасём Кенькам.

19 снежня — 100 гадоў з дня нараджэння Юзафа Пучынскага (1922—2007), беларускага графіка, жывапісца. Заслужанага работніка культуры БССР.

19 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Івана Бурсава (1927—2019), беларускага паэта, перакладчыка.

20 снежня — 60-гадовы юбілей святкуе Андрэй Скарынін (1962), беларускі паэт.

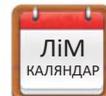
21 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Фёдора Коньшова (1932—2007), беларускага празаіка, публіцыста, журналіста.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

19 снежня — у кабінет пісьменніка пры дзіцячай бібліятэцы № 2 (К. Чорнага, 10) на творчую сустрэчу з празаікам Дзмітрыем Нікалаевым. Пачатак у 11.45.

20 снежня — у дзіцячую бібліятэку № 15 (Слабадская, 27) на творчую сустрэчу з Валерыем Квілюрыя «Разам з кнігай мы расцём». Пачатак у 12.30.

20 снежня — у публічную бібліятэку № 5 (вул. Казлова, 2) на пасаджэння

21 снежня — 60-годзе адзначае Фёдар Драгун (1962), беларускі жывапісец.

22 снежня — 100 гадоў з дня нараджэння Алены Васілевіч (1922—2021), беларускага празаіка, заслужанага работніка культуры БССР.

23 снежня — 85 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Пятрова (1937—2005), беларускага акцёра, народнага артыста БССР.

24 снежня — 75-годдзе святкуе Юрый Петухоў (1947), беларускі жывапісец, графік.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

клуба творчых жанчын «Спадарыня». Пачатак у 17.00.

21 снежня — у Дом літаратара на ўрачыстае падвядзенне вынікаў гарадскога конкурсу чытальнікаў паэзіі. Пачатак у 15.00.

22 снежня — у дзіцячую бібліятэку № 8 (Пашкевіча, 9/2) на анлайн-сустрэчу з дзіцячымі пісьменнікамі г. Саратава. Пачатак у 14.15.

22 снежня — у літаратурны клуб «Шчырасць» пры публічнай бібліятэцы № 22 (вул. Я. Чачота, 23) на паэтычна-музычную імпрэзу Людмілы Воранай. Пачатак у 16.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная камета:
Ташчана Арлова
Алесь Бадак
Дзяснін Барсук
Віктар Гардзеі

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а

E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25

адказны сакратар — 377-99-73

аддзел крымыкі і бібліяграфіі;
прэзы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98

бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;

63815 — індывідуальныя льготны для настаўнікаў;

63852 — ведамасны;

63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова

«Выдавецкі дом "Звязда"».

Дырэктар — галоўны рэдактар

Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ

Нумар падпісанні ў друку

15.12.2022 у 11.00

Ум. друку арк. 3/72

Наклад — 735

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства

«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»

ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004

г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013

Заказ — 2927

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупікасі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэагуюцца.

Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтара публікацыі.

Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001

2 2 0 5 0

9 770024 468001

2 2 0 5 0